

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**«СЕКТОРАЛЬНА ОЦІНКА РИЗИКІВ ВИКОРИСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ
ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ З МЕТОЮ ВК/ФТ»**

кваліфікаційна робота

здобувача освітнього ступеня «магістр»

КАЧМАРИКА Тараса Романовича

2 курсу денної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

ОПП «Фінансова розвідка»

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент

ПАЦУЛА Ольга Ігорівна

Рецензент

доктор економічних наук, професор

.....

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«__» _____ 2022 р., протокол № __

Завідувач кафедри фінансів та обліку,

(підпис)

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Львів – 2022

АНОТАЦІЯ

КАЧМАРИК Т.Р. Секторальна оцінка ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних основ та наданню практичних рекомендацій щодо секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ. Розглянуто теоретичні основи дослідження ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ. Визначено вплив загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ на соціально-економічний розвиток України. Здійснено економіко-правовий аналіз нормативної бази забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ. Проаналізовано тенденції оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ. Доведено використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ. Визначено стратегічні пріоритети протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ.

Ключові слова: ризики, загрози, вразливості, секторальна оцінка ризиків, фінансово-банківський сектор, суб'єкти первинного фінансового моніторингу, легалізація (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму.

ANNOTATION

KACHMARIK T.R. Sectoral risk assessment of the use of financial and banking sector entities for VC/FT purposes. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

Qualification work is devoted to the study of theoretical foundations and practical recommendations for sectoral risk assessment of the use of financial and banking entities for the purpose of VC/FT. Theoretical bases of research of risks of use of subjects of financial and banking sector for the purpose of VC/FT are considered. The impact of threats, vulnerabilities and risks of the use of financial and banking sector entities for the purpose of VC/FT on the socio-economic development of Ukraine has been determined. An economic and legal analysis of the regulatory framework for sectoral risk assessment of the use of financial and banking entities for the purpose of VC/FT. The tendencies of risk assessment of the use of financial and banking sector entities for the purpose of VC/FT are analyzed. The use of financial and banking sector entities for VC/FT purposes has been proven. Strategic priorities for counteracting the risks of using financial and banking sector entities for VC/FT purposes have been identified.

Key words: risks, threats, vulnerabilities, sectoral risk assessment, financial and banking sector, subjects of primary financial monitoring, legalization (laundering) of funds obtained by criminal means, terrorist financing.

**СЕКТОРАЛЬНА ОЦІНКА РИЗИКІВ ВИКОРИСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ
ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ З МЕТОЮ ВК/ФТ**

ЗМІСТ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ ВИКОРИСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ З МЕТОЮ ВК/ФТ.....	9
1.1. Сутність та характеристика загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму	9
1.2. Нормативно-правове забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ.....	18
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ПРОВЕДЕННЯ СЕКТОРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ВИКОРИСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ З МЕТОЮ ВК/ФТ.....	26
2.1. Аналіз загроз, вразливостей та ризиків системи ПВК/ФТ.....	26
2.2. Сучасні тенденції оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ.....	32
2.3. Вплив загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ на соціально- економічний розвиток України.....	39
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ ВИКОРИСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ З МЕТОЮ ВК/ФТ.....	45
3.1. Напрями протидії ризикам використання суб'єктів фінансово- банківського сектору з метою ВК/ФТ.....	45
3.2. Міжнародний досвід протидії загрозам, вразливостям та ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.....	52
Висновки до розділу 3.....	59
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Масштаби поширення тіньової економічної діяльності та проникнення корупції в усі сфери та сектори економіки, політики й суспільства зумовлюють формування нелегального капіталу, який одержується злочинним шляхом, та потребує узаконення. Процес залучення тіньового капіталу в офіційний сектор економіки відбувається шляхом легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом. Забезпечення ефективної протидії легалізації (відмиванню) коштів та фінансуванню тероризму, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни, є пріоритетним завданням державної політики у даній сфері, а виявлення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму – основною проблемою національної економіки. Зазначене актуалізує тему дослідження та потребує пошуку ефективних напрямів протидії ризикам відмивання коштів та фінансування тероризму.

Проблемні аспекти секторальної оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму досліджувалися такими науковцями як: О. Власюк, В. Дубровський, В. Предборський, В. Пироженко, О. Царевський, Ю. Харазішвілі та іншими, наукові дослідження яких використано при написанні роботи. У кваліфікаційній роботі належна увага приділена нормативно-правовому забезпеченню системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, використано аналітичний та статистичний матеріал Міністерства економіки України, Державної служби статистики України, Державної служби фінансового моніторингу України, Офісу Генерального Прокурора України. Однак, аналізуючи наявний науковий доробок у сфері протидії ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, встановлено, що суттєвого позитивного результату досягнути досі не вдалося, що актуалізує необхідність продовження та поглиблення досліджень у даній сфері.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-практичних засад секторальної оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Досягнення поставленої мети дослідження потребує вирішення наступних завдань:

- визначити сутність та охарактеризувати загрози, вразливості та ризики використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ;
- здійснити аналіз загроз, вразливостей та ризиків системи ПВК/ФТ;
- дослідити сучасні тенденції оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ;
- оцінити вплив загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ на соціально-економічний розвиток України;
- обґрунтувати напрями протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ;
- узагальнити міжнародний досвід протидії загрозам, вразливостям та ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Об'єктом дослідження є ризики використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти секторальної оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі методологічною основою є загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, в тому числі метод системного аналізу, спостереження та абстрагування з метою систематизації й узагальнення понять «ризика», «загрози» і «вразливості». Загальний підхід до аналізу взаємозв'язку між ризиками використання суб'єктів фінансово-банківського сектору та відмиванням коштів ґрунтується на методі компаративного аналізу й синтезу; історико-логічний метод використано з метою проведення економіко-правового аналізу нормативно-правового забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ; за допомогою графічного і табличного методу відображено прикладні результати дослідження ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ.

Наукова новизна одержаних результатів:

– набули подальшого розвитку рекомендації щодо підвищення ефективності виявлення та оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму на основі пропозиції поглиблення досліджень та включення до методики Секторальної оцінки ризиків методичних аспектів оцінювання наслідків, до яких призводять виявлені ризики та загрози.

Основний зміст роботи. У першому розділі визначено теоретичні основи дослідження ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ та досліджено нормативно-правове забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ.

Другий розділ розкриває аналітичні оцінки стану та проблем проведення секторальної оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ та вплив загроз, вразливостей і ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ на соціально-економічний розвиток України.

У третьому розділі запропоновано стратегічні пріоритети протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (51 найменування на 7 сторінках), 2 додатків, розміщених на 24 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок, із них основний текст – 58 сторінок, які містять 5 таблиць та 20 рисунків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ ВИКОРИСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ З МЕТОЮ ВК/ФТ

1.1. Сутність та характеристика загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму

Посилення процесів глобалізації, невизначеність щодо обрання вектору соціально-політичного розвитку, сповільнення темпів стійкого економічного зростання та неефективність механізму державного управління системою економічних відносин зумовлюють інтенсифікацію розвитку тіньової економічної діяльності, поширення корупції, зниження рівня економічної безпеки країни та сприяють зростанню рівня офшоризації національної економіки. Акумуляція тіньового капіталу внаслідок зростання прибутковості та мобільності операцій з фінансовими ресурсами сприяють розвитку нелегального сектора економіки, результати діяльності якого потребують легалізації та залучення в офіційну економіку. За таких умов актуалізується проблема забезпечення ефективної протидії зазначеним дестабілізуючим чинникам та розроблення дієвого механізму ідентифікації зовнішніх та внутрішніх загроз і ризиків, що чинять істотний вплив на систему протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Дослідження загроз, вразливостей та ризиків легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму перебуває в центрі уваги впродовж тривалого періоду часу як науковців, так і практиків та характеризується різноманітністю поглядів на дані економічні категорії. Єдиного уніфікованого підходу досі не існує.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [1] загрози визначаються як явища, тенденції та чинники, які унеможливають або ускладнюють чи створюють можливості для унеможливлення й

ускладнення реалізації національних інтересів країни та збереження її національних цінностей.

Розглядаючи сутність загроз, В. Предборський [2, с. 39] вважає, що, в широкому розумінні, загрози трактуються як намір, можливість здійснити вплив чи шкоду фізичного, морального або матеріального характеру суспільним чи особистим інтересам, а деталізуючи дане поняття акцентує увагу на їх розумінні як явних чи потенційних дій, які створюють небезпеку соціально-економічній й політичній системі, національним цінностям та забезпеченню безпеки нації й окремої особи.

Колектив авторів серед яких О. Власюк та А. Мокій [3, с. 346] стверджують, що виникнення загроз є наслідками негативних процесів, які інтенсифікуються внаслідок інтеграції у світове господарство, що проявляється у дестабілізуючому впливі на національні інтереси країни, чим зумовлюються значні деструктивні зміни в економіці, політиці й суспільстві та виникає необхідність легалізувати (відмивати) кошти, які одержані злочинним шляхом.

При цьому, досліджуючи праці інших науковців [4, с. 12, 22] доведено, що загрози, як потенційні можливості розвитку ситуації, під час якої під впливом дестабілізуючих чинників виникає небезпека, в умовах невизначеності тісно взаємопов'язані із ризиками, які являються кількісними ознаками ймовірності втрат від здійснення обраної в умовах невизначеності альтернативи.

Подібної думки дотримуються і Н. Носань [5, с. 36] та В. Пироженко [6], які дестабілізуючі чинники відмивання коштів та фінансування тероризму поділяють на виклики, ризики, загрози й небезпеки. При чому науковці вважають, що загрози є наслідком небезпек, а не їх передумовами.

З іншої сторони окремі автори стверджують, що навпаки – загрози створюють підґрунтя для розвитку небезпек. Відсутність єдиної уніфікованої думки щодо досліджуваного понятійного апарату свідчить про

неоднозначність трактування даних категорій та про незавершеність формування понятійно-категоріального апарату у досліджуваній сфері.

Водночас, аналіз Керівництва з ризик-орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу [7, с. 47] дає визначення ризиків як небезпеки, загрози та слабких й уразливих місць, які можуть бути використані для легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Міжнародні стандарти ризик-менеджменту, які запропоновані FATF, ризики розглядають як функцію ймовірності виникнення негативних явищ і подій та співіснування загроз та вразливостей до них. При цьому, ризики наступають в той момент, коли загроза використовує вразливість та провокує виникнення негативних наслідків.

Достатньо деталізоване розуміння та розмежування значення категорій «загрози», «ризиків» та «вразливості» подане у Методиці національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні [8, с. 9, 20], відповідно до якої загрозами системи протидії легалізації (відмиванню) коштів та фінансуванню тероризму вважаються особи або групи осіб, об'єкти, діяльність, які в сукупності або окремо спроможні завдати шкоди державі, суспільству та економіці, а вразливостями являються фактори, що створюють умови для виникнення й реалізації загроз, та сфери, в яких загрози можуть реалізуватися.

Серед основних загроз системи протидії легалізації (відмиванню) злочинно одержаних коштів та фінансуванню тероризму виділяють внутрішні та зовнішні, перелік яких відобразимо на рис. 1.1.

Зауважимо, що в умовах невизначеності, нестабільності та зниження рівня захищеності національних інтересів держави виникає необхідність вчасного виявлення загроз та ефективної протидії ризикам відмивання коштів та фінансування тероризму.

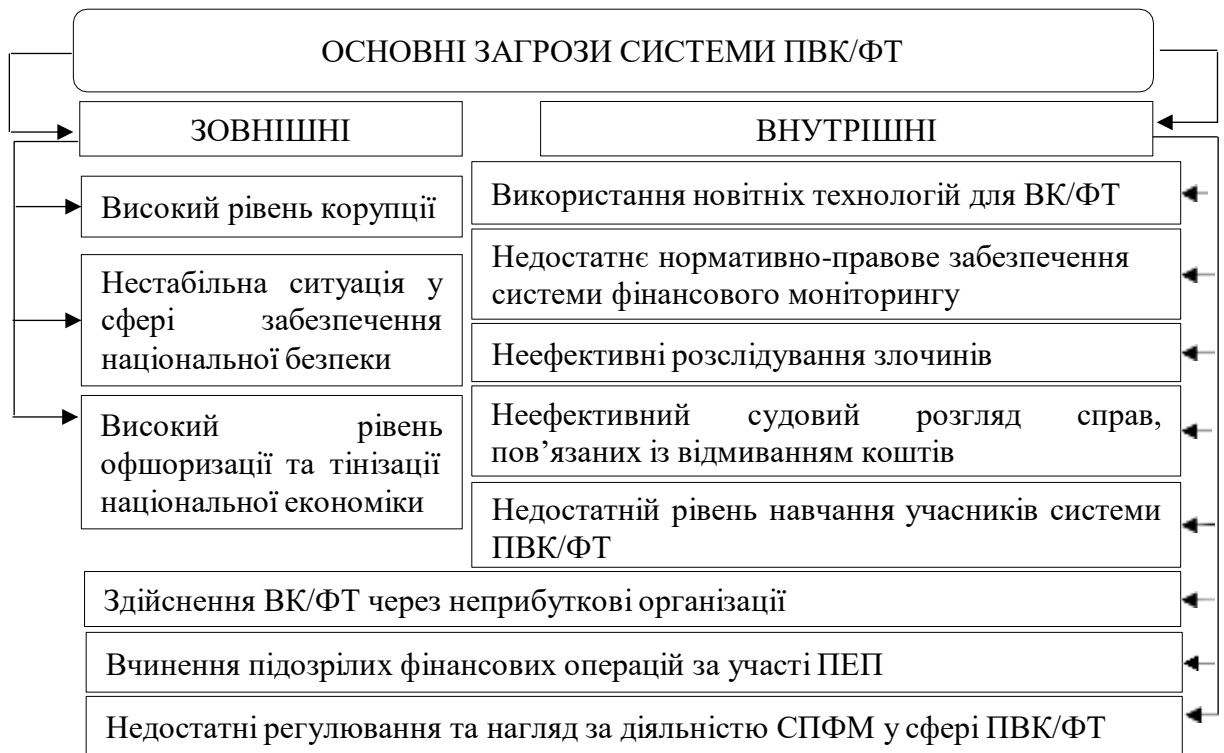


Рис. 1.1. Основні загрози системи протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму

Джерело: складено автором за даними [9, с. 196]

Методикою національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні передбачено, що процес нівелювання впливу та негативних наслідків прояву ризиків і загроз є комплексом певних спеціальних дій (рис. 1.2), виконання яких дозволить досягнути бажаного ефекту.

Зауважимо, що вагомого значення в даному контексті набуває саме визначення, оцінка та розуміння ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, адже від цього залежить ефективність формування, розвитку й функціонування національної системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. З метою систематизації потенційних ризиків, загроз та вразливостей на державному рівні проводиться оцінка національних ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму.

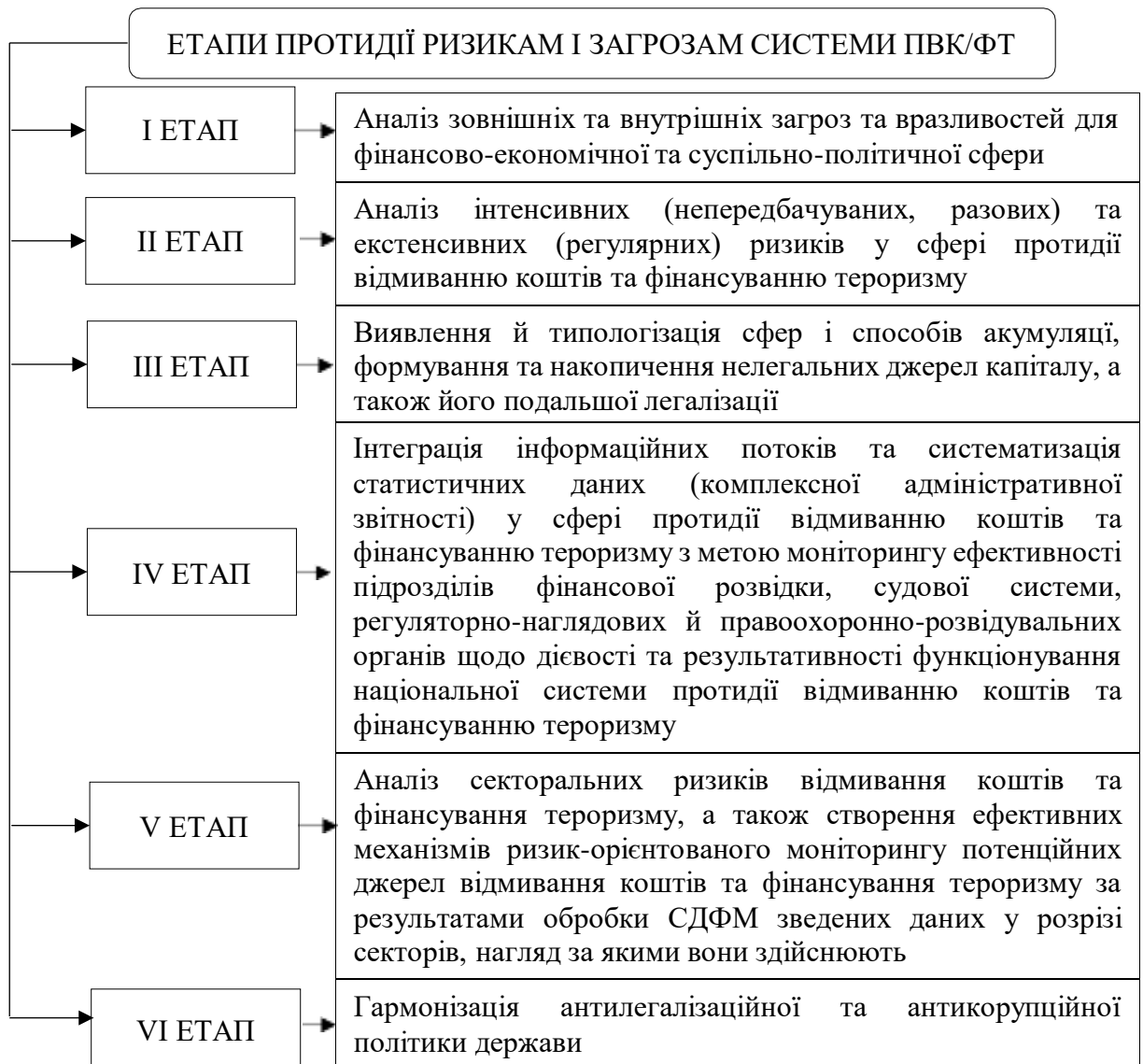


Рис. 1.2. Основні етапи протидії ризикам і загрозам системи ПБК/ФТ

Джерело: складено автором за даними [8, с. 10]

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [10], національна оцінка ризиків передбачає реалізацію системи заходів, що вживаються суб'єктами державного фінансового моніторингу та органами державної влади, уповноваженими здійснювати функції у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, з метою виявлення ризиків та загроз легалізації (відмивання) злочинних доходів, проведення їх аналізу та

оцінки, а також розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню ризиків і загроз та зменшення негативних наслідків, які вони спричинюють.

Очевидно, що проведення національної оцінки ризиків деталізує можливі ризики і загрози, тому в її межах передбачається проведення оцінки секторальних ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, а саме:

- 1) секторальна оцінка ризиків використання СПФМ з метою відмивання коштів та фінансування тероризму;
- 2) оцінка ризиків використання неприбуткових організацій з метою відмивання коштів та фінансування тероризму;
- 3) аналіз організаційно-правових форм суб'єктів господарювання, які є клієнтами СПФМ.

Секторальна оцінка ризиків в цілях боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму є складовою національної оцінки ризиків та базується на використанні ризик-орієнтованого підходу, який передбачає ідентифікацію та оцінку ризиків, а також реалізацію відповідних цим ризикам заходів мінімізації й зниження їх впливу. Недостатній рівень та відсутність належного управління ризиками відмивання коштів та фінансування тероризму зумовлює їх активізацію в секторах економіки та сприяє посиленню вразливостей до їх негативного впливу в окремих сферах. Основними перевагами використання ризик-орієнтованого підходу є те, що він дозволяє:

- 1) наглядовому органу завчасно визначати та виявляти можливі ризики легалізації (відмивання) злочинно одержаних доходів та фінансування тероризму, оперативно проводити їх аналіз та оцінку, розробляти адекватні заходи щодо запобігання виникненню та зменшення їх негативного впливу;
- 2) уникати багаторівневих й комплексних перевірок операцій зі сторони регулятора щодо відповідності їх нормам та вимогам чинного законодавства.

Відповідно до Звіту про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму систематизовано основні

ризика, вразливості та загрози відмивання коштів та фінансування тероризму, які зведемо у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Основні ризики, вразливості та загрози відмивання коштів та фінансування тероризму

№ за/п	Загроза	Вразливість	Ризик
1.	Високий рівень корупції	Сфера державного управління, оподаткування; оборонно-промисловий комплекс; фінансовий та нефінансовий сектори; стабільність національної валюти; фінансова грамотність населення	Неефективна боротьба з корупцією; ризик фальсифікації інвойсів у ЗЕД (ризик іллегальних фінансових потоків з країни); низький рівень довіри до фінансової системи
2.	Нестабільна безпекова ситуація в країні	Активізація руху сепаратистських угруповань; агресія зі сторони РФ; фінансові шахрайства, контрабанда та незаконний обіг зброї, боєприпасів, вибухівки та отруйних речовин; торгівля людьми	Прояви тероризму та сепаратизму; зростання організованої злочинності
3.	Високий рівень офшоризації та тінізації національної економіки	Економіка країни, її стабільність; фінансова система, управління державними фінансами, фіскальне адміністрування; приховане безробіття та зайнятість вразливих категорій населення, а також його соціальний захист; вплив капіталу в офшорній юрисдикції; недостатня підтримка приватного бізнесу; несприятливий інвестиційний клімат	Високий обіг готівки; тінізація й офшоризація економіки; відтік фінансового капіталу за межі країни; низький рівень доходів населення
4.	Використання новітніх технологій для відмивання коштів та фінансування тероризму	Відсутність законодавства у сфері регулювання обігу криптовалют; надання послуг онлайн через, електронний банкінг; інтернет-трейдинг на фондовій біржі; термінали самообслуговування	Відмивання коштів та фінансування тероризму шляхом використання дистанційних послуг та через використання віртуальних валют
5.	Неефективний судовий розгляд справ, пов'язаних із відмиванням коштів	Якість представлених обвинувачень публічним особам; необґрунтованість тяжкості вчинення злочину; невикористання публічними особами касаційних та апеляційних скарг щодо призначення судами лояльного покарання	Злочини, пов'язані із відмиванням коштів, не підлягають ефективним, пропорційним та переконливим санкціям

6.	Недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу	Державна реєстрація юридичних осіб; проведення ідентифікації клієнтів СПФМ та невиконання ними вимог законодавства у сфері протидії відмиванню коштів; відсутність системи верифікації інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб; імплементація змін в національне законодавство відповідно до стандартів FATF та вимог Директив ЄС	Неефективні заходи щодо встановлення кінцевих бенефіціарних власників та контроль над ними; неефективні санкції за порушення законодавства у сфері протидії відмиванню коштів та його неприведеність до вимог міжнародних рекомендацій
7.	Недостатній рівень навчання учасників системи ПВК/ФТ	Державний сектор, суб'єкти первинного фінансового моніторингу	Недостатній рівень підготовки учасників системи ПВК/ФТ
8.	Неефективні розслідування злочинів	Кваліфікація злочинів відмивання коштів, кількість кримінальних проваджень, що розпочаті за матеріалами Держфінмоніторингу та їх передача до суду; закриття кримінальних проваджень щодо відмивання коштів та фінансування тероризму на етапі досудового розслідування	Неефективна система проведення розслідування матеріалів щодо відмивання коштів та предикатних таким злочинам, а також щодо фінансування тероризму Держфінмоніторингом
9.	Здійснення ВК/ФТ через неприбуткові організації	Невідповідність діяльності установ заявленим цілям; перенаправлення фінансових потоків	Використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ
10.	Вчинення підозрілих фінансових операцій за участю ПЕП	Фінансовий та нефінансовий сектори; фондовий ринок	Неефективне й неналежне виявлення підозрілих фінансових операцій, що здійснюються публічними діями
11.	Недостатнє регулювання та нагляд за діяльністю СПФМ у сфері ПВК/ФТ	Фінансовий та нефінансовий сектори; фондовий ринок	Використання СПФМ з метою відмивання коштів та фінансування тероризму

Джерело: складено автором за даними [9, с. 233–234]

Однією із найпривабливіших сфер відмивання коштів є фінансово-банківський сектор, якому притаманні істотні фактори високого ризику, зокрема: географічні ризики (офшорні юрисдикції), ризики продуктів і послуг

(операції з використанням готівки, можливості здійснення онлайн-транзакцій та електронних платежів, операції з цінними паперами, послуги з обміну валюти, надані особами, що не є клієнтами банку, міжнародні перекази), ризики клієнтів (неприбуткові організації, публічні діячі), ризики каналів постачання продукції та послуг (електронна комерція, корпоративні картки з великою кількістю користувачів картки). Крім того, банки формують значні клієнтські бази, що робить фінансово-банківський сектор вразливим для відмивання коштів та фінансування тероризму.

Фінансово-банківський сектор включає банківський сектор та небанківські фінансові установи. При цьому, значним викликом для банківської системи є зниження рівня взаємодії банків із клієнтами, що зумовлено інтенсифікацією розвитку послуг онлайн-банкінгу. Оскільки ускладнюються процедури ідентифікації та верифікації клієнтів, виникає необхідність посилення заходів належної перевірки клієнтів та моніторингу операцій, що здійснюються клієнтами.

Очевидно, що у зв'язку із зростанням кількості клієнтів, зростає кількість здійснюваних транзакцій, а їх транснаціональний характер за участю юрисдикцій високого ризику посилює необхідність удосконалення процесу відстеження джерел походження та руху коштів.

Зауважимо, що на сучасному етапі, значні зусилля докладаються щодо застосування ризик-орієнтованого нагляду за банками, який забезпечує належний рівень регулювання банківського сектору. При цьому, проведення банківського нагляду відбувається на основі показників статистичної звітності банків й ознак здійснення банками ризикової діяльності (off-site) шляхом виявлення та оцінки основних ризиків їх діяльності, а також шляхом проведення інспекційних перевірок (on-site) з метою дослідження виявлених ризиків та системи управління ними відповідно до вимог чинного нормативно-правового забезпечення.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що загрози, вразливості та ризики відмивання коштів та

фінансування тероризму є сукупністю дестабілізуючих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на систему протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму, а їх виявлення та оцінювання проводиться із використанням ризик-орієнтованого підходу. Встановлено, що найпривабливішою сферою легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму є фінансово-банківський сектор.

1.2. Нормативно-правове забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ

Сучасні тенденції інтенсифікації розвитку інформаційного суспільства, запровадження інновацій та цифровізація економіки зумовлюють виникнення нових видів економічної діяльності, нових продуктів і послуг та прискорюють темпи руху інформації про фінансові ресурси. Наявність інформаційної асиметрії спричинює необхідність створення законів і нормативно-правових актів, а також державних органів і установ, які спроможні забезпечити ефективну протидію системним деструктивним явищам і процесам у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та запобігання й зниження впливу загроз і ризиків відмивання коштів й фінансування тероризму, а також визначення найбільш вразливих секторів економіки щодо відмивання коштів та фінансування тероризму. Виходячи із цього, актуалізується проблема дослідження чинного законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Основним законодавчим актом в системі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [10], який визначає правовий механізм запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму; передбачає проведення національної й секторальної оцінки ризиків легалізації (відмивання) коштів; правові основи управління ризиками відмивання злочинних доходів.

Зважаючи на те, що значна частина злочинів та протиправних діянь, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, відбувається за участю банків та небанківських установ, доведено, що фінансово-банківський сектор є найбільш вразливим до вчинення такого роду злочинів. Відповідно, посилена увага потребується до організаційно-правового механізму регулювання відносин в даному секторі та вчасного визначення ризиків і загроз відмивання коштів із залученням банківських продуктів і послуг. В даному контексті вагомого значення набуває ефективність та дієвість норм Закону України «Про банки та банківську діяльність» [11], яким на законодавчому рівні забезпечується захист законних інтересів клієнтів, сталий розвиток і стабільність всієї банківської системи та створення належних умов функціонування й розвитку економіки та сприяння відповідному конкурентному середовищу на фінансовому ринку країни.

Крім того, нестабільна політична ситуація в країні, невизначеність щодо анексії Автономної Республіки Крим та проведення військових дій на території Донецької і Луганської областей істотно підвищують ризики проведення терористичної діяльності, що зумовлює загострення проблеми фінансування тероризму та участі у ній банківської системи. З метою ефективної протидії даному деструктивному явищу на законодавчому рівні Законом України «Про боротьбу з тероризмом» [12] визначено організаційно-правові основи захисту держави, суспільства й громадян від тероризму, процедури виявлення та усунення причин і умов, що його породжують, а також гарантії соціально-правового захисту населення при здійсненні боротьби з тероризмом.

Оскільки, при проведенні національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, високий рівень корупції визнано першою та основною загрозою системи ПБК/ФТ, вразливістю якої є сфера державного управління, оборонно-промисловий комплекс, фінансовий і нефінансовий сектор та сфера оподаткування, то дослідження потребує Закон України «Про запобігання корупції» [13]. Даний законодавчий акт дає визначення організаційно-правових засад організації й функціонування системи запобігання корупції, особливості застосування превентивних заходів, правил та антикорупційних механізмів усунення наслідків вчинення корупційних правопорушень. При цьому, закон встановлює, що посадові особи Національного Банку України та комерційних банків підпадають під дію законодавства як учасники антикорупційної політики в частині зобов'язання створення уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції.

Стає очевидним, що важливого значення набуває встановлення відповідальності за вчинення протиправних дій, пов'язаних із відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, що передбачено Кримінальним кодексом України [14], відповідно до якого легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, розглядається як набуття, володіння, розпорядження, переміщення, перетворення, маскування та приховування джерел походження, а також використання нелегального майна, або здійснення фінансових операцій незаконного походження, в т.ч. із залученням банків та банківських установ. Кримінальна відповідальність встановлюється не лише за фактом легалізації (відмивання) майна, а й за умисне порушення вимог законодавства у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Зауважимо, що законодавство у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму є різноманітним, тому вважаємо за доцільне систематизувати основні нормативно-правові положення у даній сфері у табл. 1.2.

Нормативно-правові та законодавчі акти у сфері протидії легалізації
(відмиванню) коштів та фінансуванню тероризму

№ за/п	Нормативно-правовий акт	Дата прийняття, номер	Основні положення
1.	Податковий кодекс України [15]	02.12.2010. № 2755–VI	Передбачає вичерпний перелік об'єктів оподаткування, визначає особливості й терміни оподаткування, встановлює ставки податків, визначає види податкового контролю
2.	Кодекс України про адміністративні правопорушення [16]	07.12.1984. № 8073–X	Визначено організаційно-правові засади встановлення стягнень та накладення штрафних санкцій за порушення законодавства у фінансовій сфері, щодо ведення податкового обліку, стягнення податків і зборів та запобігання відмиванню коштів
3.	Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму» [17]	17.11.2010. № 2698–VI	Визначає основні положення формування та реалізації державної політики у сфері протидії легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму; правовий статус підрозділу фінансової розвідки; встановлення покарання за вчинення предикатних злочинів
4.	Закон України «Про Бюро економічної безпеки» [18]	28.01.2021. № 1150–IX	Встановлює повноваження Бюро економічної безпеки – центрального органу виконавчої влади, який покликаний виконувати завдання щодо протидії злочинним діянням, що посягають на функціонування економіки держави та протидіяти фінансовим правопорушенням
5.	Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [19]	30.06.1993. № 3341–XII	Визначає перелік органів державної влади, до компетенції яких входить проведення боротьби з організованою злочинністю, забезпечення ефективної протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму, запобігання вчиненню фінансових злочинів організованими злочинними організаціями
6.	Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про Стратегію національної безпеки України» [20]	14.09.2020. № 392/2020	Визначає поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам країни, серед яких корупція, поширення міжнародного тероризму й міжнародної економічної злочинності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом

7.	Указ Президента України «Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон» [21]	28.04.2016. № 180/2016	Встановлює основні засади посилення контролю за агресивним податковим плануванням та за прозорістю ведення бізнесу; передбачає підвищення ефективності протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон, особливості автоматичного обміну податковою інформацією
8.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку організації та координації роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу» [22]	02.09.2020. № 777	Визначає порядок організації роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації (навчання) спеціалістів з питань фінансового моніторингу (відповідальних працівників СПФМ в т.ч. працівників банківського сектору, працівників, залучених до проведення фінансового моніторингу та спеціалістів органів державної влади) у сфері запобігання та протидії легалізації коштів та фінансування тероризму
9.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами» [23]	05.08.2020. № 690	Встановлює механізм збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами; визначає мету проведення національної оцінки ризиків – виявлення ризиків та загроз легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, їх аналіз, проведення оцінки та розроблення комплексу заходів їх запобігання та зниження рівня негативного впливу

Джерело: складено автором за даними [15–23]

Проведений аналіз нормативно-правової бази у сфері протидії легалізації (відмиванню) коштів та фінансуванню тероризму свідчить про її різносторонність та багатогранність. Однак, зважаючи на те, що найбільш

вразливим до відмивання коштів та фінансування тероризму є фінансово-банківський сектор, то вважаємо за доцільне проаналізувати нормативно-правову базу щодо протидії використанню суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Нормативно-правова база щодо протидії використанню суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму

№ за/п	Нормативно-правовий акт	Дата прийняття, номер	Основні положення
1.	Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [24]	19.05.2020. № 65	Встановлює, що банки зобов'язані забезпечити належний рівень організації внутрішньої системи ПВК/ФТ та проведення ефективного первинного фінансового моніторингу; належним чином виявляти порогові та підозрілі фінансові операції й діяльність та у встановленому порядку повідомляти про них спеціально уповноважених осіб; вживають до своїх клієнтів заходи з належної їх перевірки; запобігають використанню продуктів та послуг банків для здійснення фінансових операцій з метою відмивання коштів та фінансування тероризму; визначено принципи банку щодо дотримання вимог антилегалізаційного законодавства та зобов'язання використовувати у своїй діяльності на безперервній основі ризик-орієнтований підхід, який базується на двоетапній оцінці ризиків
2.	Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу» [25]	28.07.2020. № 107	Визначає виконання фінансовими установами вимог законодавства щодо проведення фінансового моніторингу; зобов'язання установ забезпечити проведення первинного фінансового моніторингу; виявляти порогові та підозрілі фінансові операції та у встановленому порядку повідомляти про них спеціально уповноважених осіб
3.	Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу» [26]	17.08.2012. № 346	Регламентує підстави та порядок застосування НБУ заходів впливу, фінансових та штрафних санкцій за порушення банками банківського, валютного й іншого законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму

4.	Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [27]	30.06.2020. № 90	Визначає порядок організації та здійснення НБУ нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, валютного та іншого нагляду за дотриманням вимог нормативно-правових актів НБУ, що передбачають обмеження відносно проведення операцій, які містять ознаки злочинів
5.	Постанова Правління НБУ «Про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу» [28]	28.07.2020. № 106	Визначає порядок застосування Національним Банком України до установ заходів впливу; вимоги щодо дотримання антилегалізаційного законодавства.

Джерело: складено автором за даними [24–28]

Як засвідчують одержані результати досліджень, регулювання діяльності фінансово-банківського сектору у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму здійснює Національний банк України, який за допомогою нормативно-правових актів координує боротьбу з даними деструктивними явищами та слідкує за дотриманням чинного антилегалізаційного законодавства банками та фінансовими установами.

Отже, проведений аналіз нормативно-правового забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму дозволяє стверджувати, що в Україні чинне законодавство є різностороннім, багатогранним та недостатньо гармонізованим із міжнародними нормами протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Висновки до розділу 1.

1. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму є одними із найвагоміших загроз національним інтересам країни, які охоплюють різні сектори національної економіки та чинять на неї деструктивний вплив. За таких умов вагомого значення набуває вчасне виявлення загроз, вразливостей та ризиків відмивання коштів і фінансування тероризму та розроблення ефективних заходів їх протидії. Встановлено, що посилення процесів глобалізації активізує злочинну діяльність у сфері відмивання коштів та фінансування тероризму, а найбільш вразливим сектором до вчинення такого роду злочинів є фінансово-банківський.

2. Економіко-правовий аналіз нормативно-правового забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму дозволив визначити основні законодавчі акти України у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, а також дослідити нормативно-правовий механізм протидії використанню суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму. Одержані результати доводять різносторонність та багатогранність національного законодавства у даній сфері, а також необхідність продовження процесу гармонізації вітчизняного законодавства із нормами міжнародного права.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ПРОВЕДЕННЯ СЕКТОРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ВИКОРИСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО- БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ З МЕТОЮ ВК/ФТ

2.1. Аналіз загроз, вразливостей та ризиків системи ПВК/ФТ

Непередбачуваність наслідків модернізації національної економіки та її інтеграції до світового фінансово-економічного простору зумовлюють необхідність зниження впливу дестабілізуючих чинників на рівень соціально-економічного розвитку та на параметри основних макроекономічних показників країни. Зростаючі тенденції щодо обсягів та масштабів тінізації, офшоризації економіки й корупції, активізація економічної злочинності, вчинення шахрайських дій з фінансовими ресурсами потребують негайного вирішення проблеми державного регулювання й інституційного забезпечення ефективної системи протидії загрозливим явищам та процесам. В умовах тривалої соціально-економічної й політичної нестабільності посилюються загрози й ризики узаконення нелегально одержаних капіталів, що, своєю чергою, потребує дослідження особливостей, факторів й джерел виникнення цих загроз, ризиків і наслідків, які настають в результаті їх активізації, а також ефективних заходів протидії.

Проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму дозволило виокремити найвагоміші загрози, вразливості та ризики відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні. Вважаємо за доцільне поглибити їх дослідження та проаналізувати їх вплив на національну економіку.

Серед усіх виявлених загроз найвагомішою названо високий рівень корупції в країні. За оцінками міжнародної міжурядової організації Transparency international [29], рівень корупції в Україні (рис. 2.1) впродовж 2013–2018 рр. має тенденцію до зниження, про що свідчить зростання індексу

сприйняття корупції в даному періоді. В умовах 2019 р. значення аналізованого показника знизилося на 2 пп, що підтверджує зростання рівня корупції в країні, однак, у 2020 р. зафіксовано позитивний тренд до зростання індексу сприйняття корупції до 33. Покращення ситуації щодо рівня корупції в Україні зумовлено позитивним впливом запровадження процедури автоматичного відшкодування ПДВ та розширенням сфер роботи таких систем як ProZorro й ProZorro Продажі.

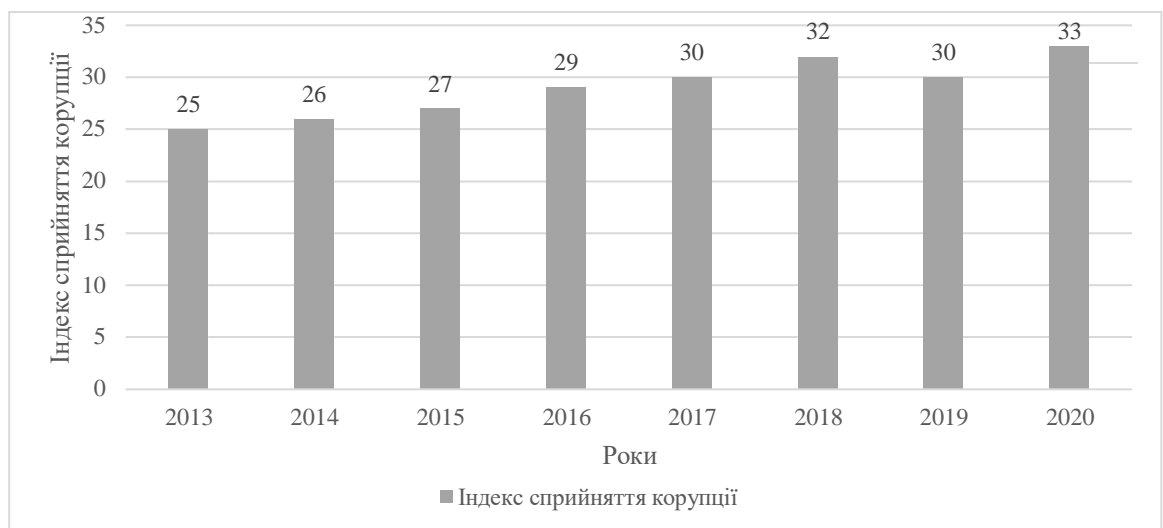


Рис. 2.1. Динаміка рівня корупції в Україні, 2013–2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [29]

Водночас зауважимо, що вимірювання рівня корупції проводиться на підставі її розуміння, сприйняття та поширеності, а не за результатами фактичного стану, що свідчить про високий рівень суб'єктивізму та значний ступінь похибки. Очевидно, що корупція присутня у всіх секторах економіки та поширилася на політичні структури й суспільне життя, що доводять дослідження Національного агентства з питань запобігання корупції, які проведені у 2017 р. та 2020 р. [30, с. 4–5]. При чому, на думку населення, суб'єктів господарської діяльності та експертів з питань корупції, найбільш корумпованою є політична сфера, а найбільш корумпованою інституцією – митниця. Тому, обґрунтовано, що вразливістю загрози корупції є сфера

державного управління й оподаткування, фінансовий та нефінансовий сектори, а також оборонно-промисловий комплекс.

Наступною за вагомістю загрозою системи ПВК/ФТ визнано високий рівень тінзації й офшоризації національної економіки. Проведені оцінки рівня тіньової економіки України впродовж 2013–2020 рр. (рис. 2.2) дає підстави стверджувати, що тіньовий сектор займає достатньо вагому частку, що знаходиться в межах 27–43 % від обсягу офіційного ВВП.

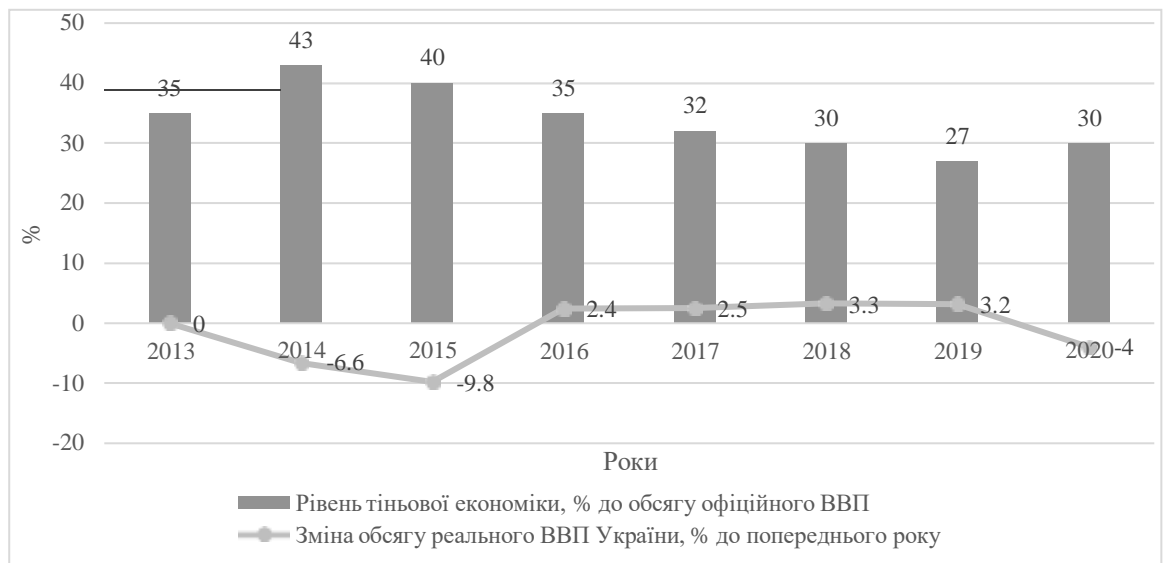


Рис. 2.2. Динаміка рівня тіньової економіки та зміни обсягу ВВП України, 2013–2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [31, с. 2; 32]

Найвище значення рівня тіньової економіки спостерігалось у 2014 р. (43 %) та у 2015 р. (40 %), що пояснюється значними внутрішніми фінансово-економічними й політичними потрясіннями. Наступний період 2016–2019 рр. характеризується позитивною динамікою до зменшення обсягів тіньового сектору із 35 % у 2016 р. до 27 % у 2019 р. В умовах 2020 р. знову зафіксовано зростання рівня тіньової економіки на 3 % порівняно із попереднім роком до 30 % офіційного ВВП, що спричинено складними та незвичними умовами ведення господарської діяльності та зловживаннями суб'єктів

господарювання внаслідок неспроможності протистояти викликам пандемії COVID-19.

Зауважимо, що проведення оцінок рівня тінізації національної економіки неурядовими організаціями, зокрема, Інститутом соціально-економічної трансформації [33] доводять значно вищі значення, а структура тіньової економіки характеризується істотною концентрацією тіньових капіталів у сфері зареєстрованого підприємництва внаслідок ухилення від оподаткування. Якщо проаналізувати обсяги іллегальних фінансових потоків, які формуються шляхом приховування реальної бази оподаткування та несплати податків і обов'язкових платежів (рис. 2.3), то бачимо, що найбільша частка припадає на формування тіньових капіталів внаслідок контрабанди та виплати заробітних плат «у конвертах».

При цьому, Державна служба фінансового моніторингу України у своїх дослідженнях [34, с. 12] доводить, що 80 % підозрілих фінансових операцій, які надходять на їх розгляд, пов'язані зі схемами ухилення від оподаткування.

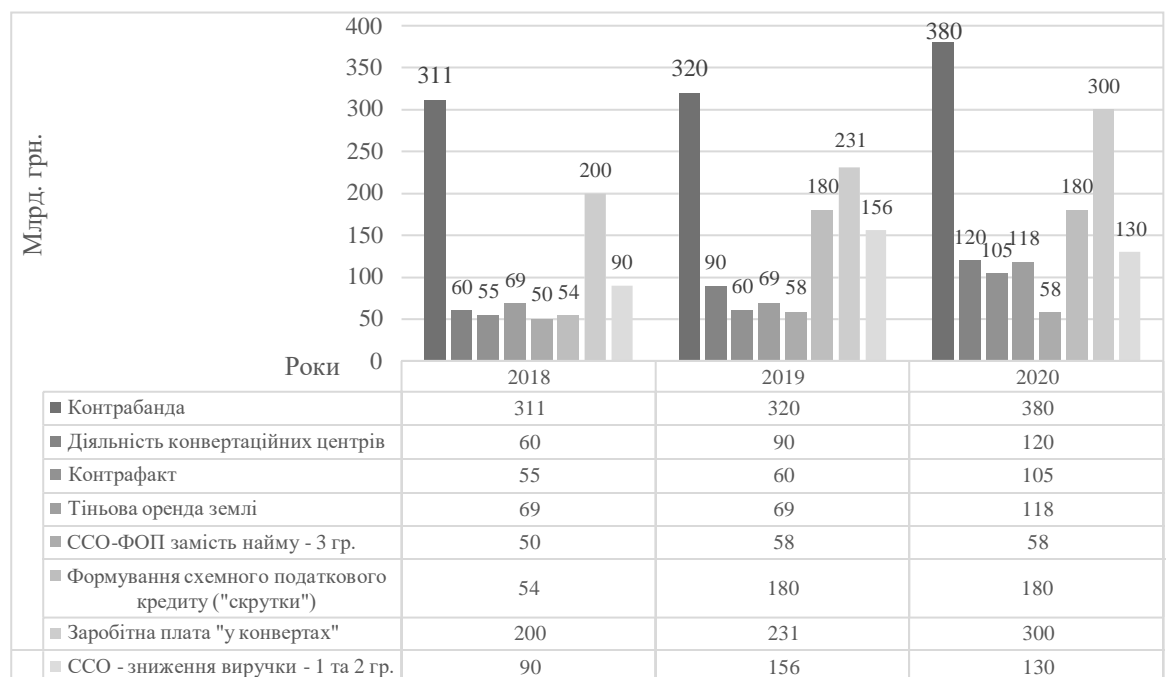


Рис. 2.3. Динаміка обсягів іллегальних фінансових потоків внаслідок ухилення від сплати податків в Україні, 2018–2020 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними [35, с. 43–44; 36, с. 43–44; 37, с. 54–55]

При цьому, встановлено, що використання офшорних схем та офшорних юрисдикцій є основним інструментом легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, а також узаконення злочинно одержаних капіталів. Проведені дослідження структури прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами їх походження (рис. 2.4) підтверджує використання зазначеного інструменту ухилення від оподаткування та вагомості загрози офшоризації національної економіки.

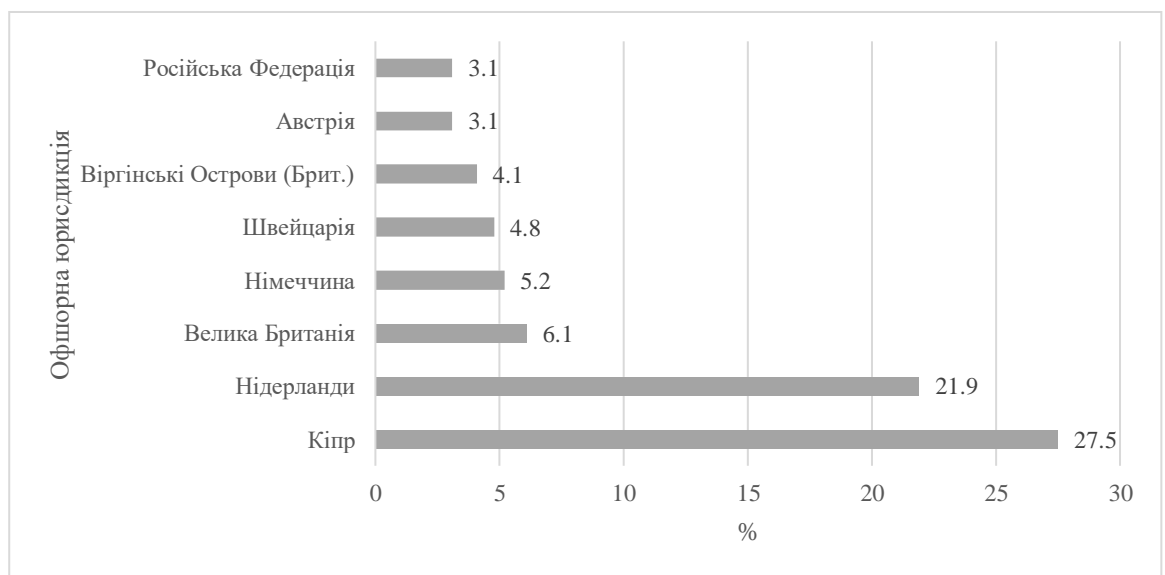


Рис. 2.4. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами їх походження (офшорними юрисдикціями), 2018 р., %

Джерело: складено автором за даними [9, с. 45]

Результати проведених досліджень за показниками 2018 р. підтверджують участь офшорних юрисдикцій в процесі легалізації (відмивання) коштів, що доводить обсяг іноземних інвестицій в Україну із Кіпру, який визнано офшорною зоною й, за оцінками Державної служби статистики України [38], найбільшим інвестором в національну економіку (із 32,3 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій у 2018 р. 8,9 млрд. дол. США (27,5 %) становлять інвестиції кіпрського походження).

Безумовно, загрози і ризики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму є суттєвими та вагомими, про

що свідчать оцінки обсягів легалізованих (відмитих) коштів в Україні (рис. 2.5) впродовж 2016–2020 рр.

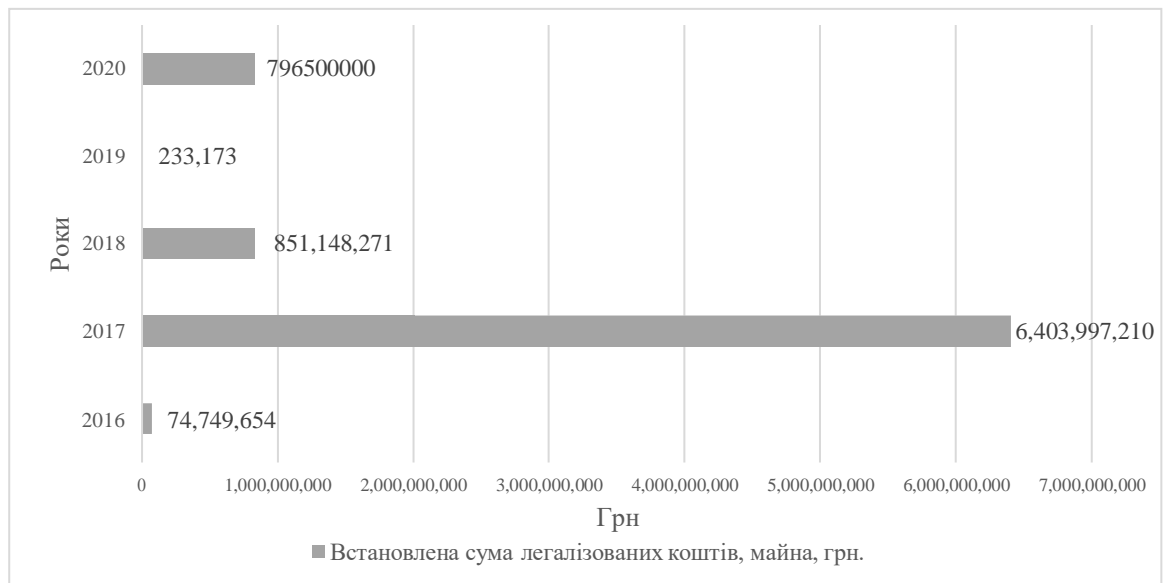


Рис. 2.5. Динаміка обсягів легалізованих (відмитих) коштів в Україні, 2016–2020 рр.*, грн.

*дані за 2020 р. наведені за січень–липень

Джерело: складено автором за даними [39–43]

Таким чином, аналітичні оцінки загроз, вразливостей та ризиків системи ПВК/ФТ дають підстави для висновку, що дестабілізуючі чинники розвитку національної економіки впливають на виникнення та інтенсифікацію загроз системи ПВК/ФТ, а загрози, своєю чергою, сприяють виникненню відповідних ризиків. Встановлено, що найвагомішими загрозами відмивання коштів та фінансування тероризму є високий рівень корупції, тінізації й офшоризації економіки, контрабанда та ухилення від оподаткування.

2.2. Сучасні тенденції оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ

Інтенсифікація розвитку нових технологій та запровадження інноваційних продуктів сприятливо впливає на активізацію економічної злочинності у фінансово-банківському секторі. За таких умов спостерігається виникнення різноманітних практик дистанційного вчинення фінансових злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму як в реальному, так і у віртуальному світі. Банківська сфера є найбільш привабливою для відмивання коштів та дозволяє максимально ефективно проводити нелегальні фінансові операції та маскувати дійсні джерела походження тіньових капіталів. Зокрема, в умовах сьогодення, виділяється декілька видів шахрайської діяльності, яка поширена у фінансово-банківському секторі:

1) шахрайство з використанням банкоматів (зняття готівки з використанням «білого» пластику; використання скіммінгових інструментів – копіювання даних платіжних карток, у т.ч. з магнітної смуги, запис ПІН-коду; зняття готівки у банкоматах без відбиття операції на рахунку (Transaction Reversal Fraud); зняття готівки власником платіжної картки без її одержання (Cash Trapping); здійснення фізичних атак на банкомати);

2) шахрайство в термінальній мережі (використання підробленої, втраченої або викраденої платіжної картки; одержання готівки в касах банків з використанням підроблених документів та платіжних карток; дублювання операцій касиром або оператором; несанкціоноване або неточне списання сум грошових коштів; здійснення касиром дій щодо компрометації даних платіжної картки в процесі здійснення розрахунків у торговельно-сервісних мережах з метою подальшого її несанкціонованого використання; використання накладок (скімерів) на терміналах, які зчитують та передають дані платіжної картки; встановлення шкідливих несанкціонованих програм, які чинять негативний вплив на програмне забезпечення терміналів);

3) шахрайство в системах дистанційного обслуговування клієнтів (здійснення несанкціонованого втручання або встановлення вірусів з метою пошкодження програмного забезпечення та перехоплення паролів доступу до рахунків);

4) соціальна інженерія (шахрайські дії з метою одержання довіри власників рахунків та карток, їх реквізитів, персональних даних та спонукання власників рахунків до дій щодо переказу коштів на користь шахраїв);

5) шахрайство із незаконним оформленням кредитів на громадян;

б) шахрайство з використанням торгової марки банку.

Дослідження діяльності банків та небанківських установ у сфері фінансового моніторингу дозволяє виявити впродовж 2016–2019 рр. (рис. 2.6) зростаючі тенденції щодо кількості повідомлень про підозрілі фінансові операції та факти незаконної діяльності суб'єктів господарювання та фізичних осіб.

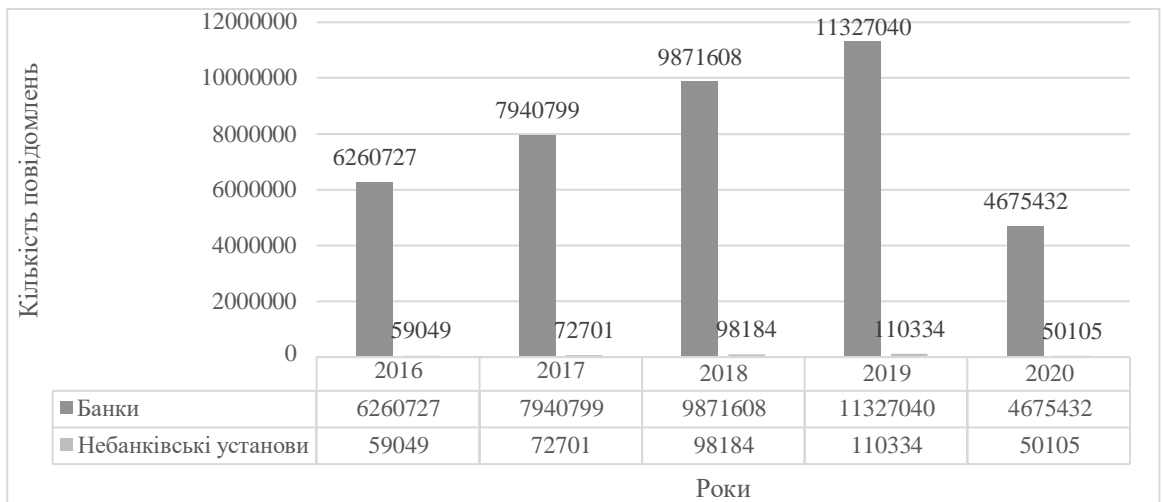


Рис. 2.6. Динаміка кількості повідомлень, надісланих Державній службі фінансового моніторингу банками та небанківськими установами, про підозрілі фінансові операції, 2016–2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [44, с. 18]

Зауважимо, що висока ймовірність настання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та

фінансування тероризму обумовлена високим рівнем обігу готівки, ухиленням від сплати податків, частим використанням фіктивних підприємств, неефективними перевітками кінцевих бенефіціарних власників при реєстрації суб'єктів господарювання, збільшенням сум транскордонних переказів та незаконним виведенням капіталу й валютних цінностей за межі країни. Аналізуючи динаміку обсягів грошової маси в Україні впродовж 2016–2020 рр. (рис. 2.7), спостерігаємо її стабільне зростання за усіма агрегатами. При цьому, темпи приросту грошової маси суттєво перевищують темпи приросту ВВП, що зумовлює посилення інфляційних чинників та зростання рівня монетизації національної економіки.

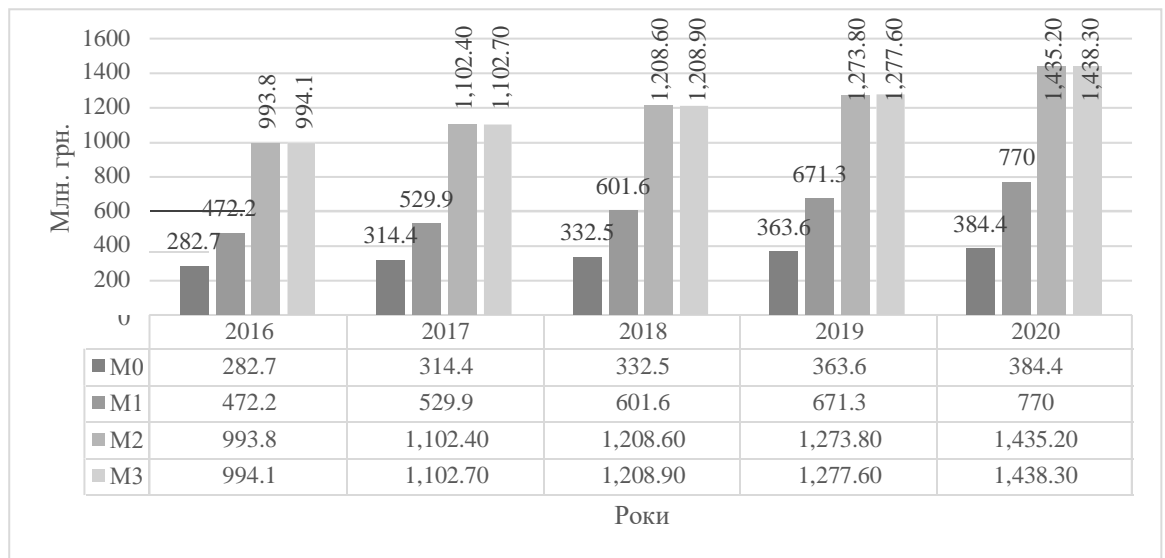


Рис. 2.7. Динаміка обсягів грошової маси в Україні, 2016–2020 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за даними [32, с. 207; 45, с. 219; 46, с. 215]

Дослідження ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму за результатами проведення секторальної оцінки ризиків у фінансово-банківському секторі в рамках Національної оцінки ризиків проводилося у 2019 р. на основі аналізу й оцінки даних:

- 1) щодо стану виконання банками й небанківськими фінансовими установами вимог законодавства у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму;
- 2) даних щодо ефективності регулювання й здійснення нагляду за банками й небанківськими фінансовими установами;
- 3) щодо типових схем відмивання коштів та фінансування тероризму з використанням банків й небанківських фінансових установ;
- 4) статистичної звітності НБУ;
- 5) матеріалів FATF, MONEYVAL та Базельського комітету банківського нагляду.

На підставі одержаних результатів вдалося систематизувати основні ризики використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму та встановити, що дві третіх готівки, яка знаходиться в обігу, знімається держателями платіжних карток, тому, обґрунтованим виявляється аналіз результатів проведеної оцінки ризиків ВК/ФТ банківських послуг з використанням готівки, які відобразимо на рис. 2.8.

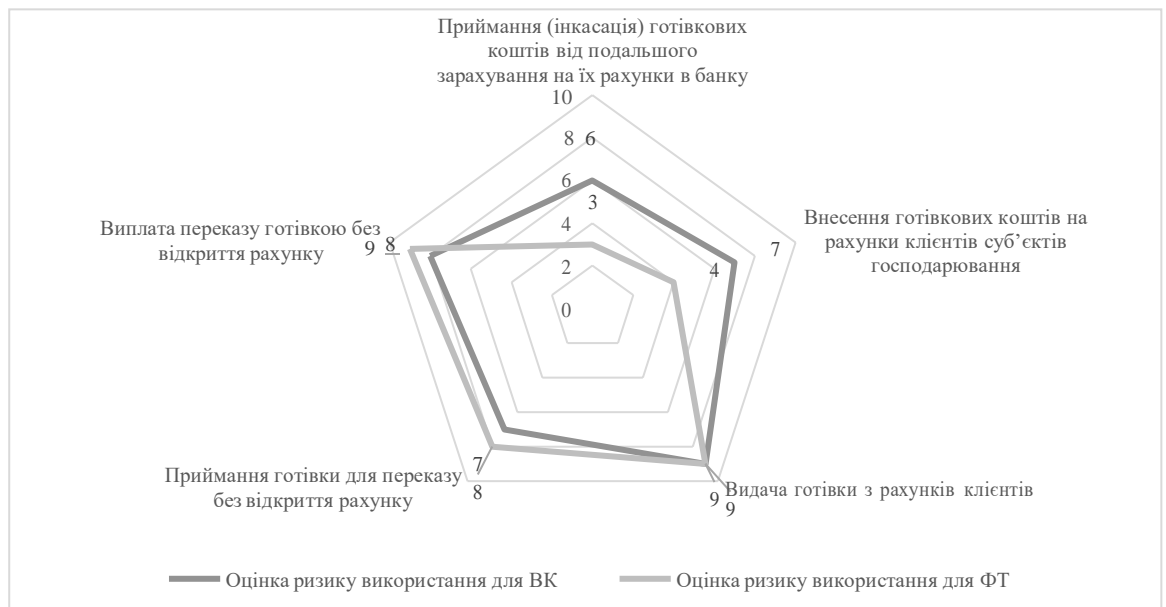


Рис. 2.8. Результати проведеної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму банківських послуг з використанням готівки

Джерело: складено автором за даними [47, с. 18]

Як засвідчують отримані дані, найвищий ступінь ризику відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, зафіксовано щодо видачі готівки з рахунків клієнтів (рівень ризику 9) та щодо виплати переказів готівкою без відкриття рахунку (рівень ризику 8).

Що стосується ризиків використання готівки для фінансування тероризму, то найвищий ступінь ризику зафіксовано також щодо видачі готівки з рахунків клієнтів (рівень ризику 9) та щодо виплати переказів готівкою без відкриття рахунку (рівень ризику 9).

Результати оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму з використання інших видів банківських продуктів та послуг, які надаються банками клієнтам вважаємо за доцільне систематизувати на рис. 2.9.

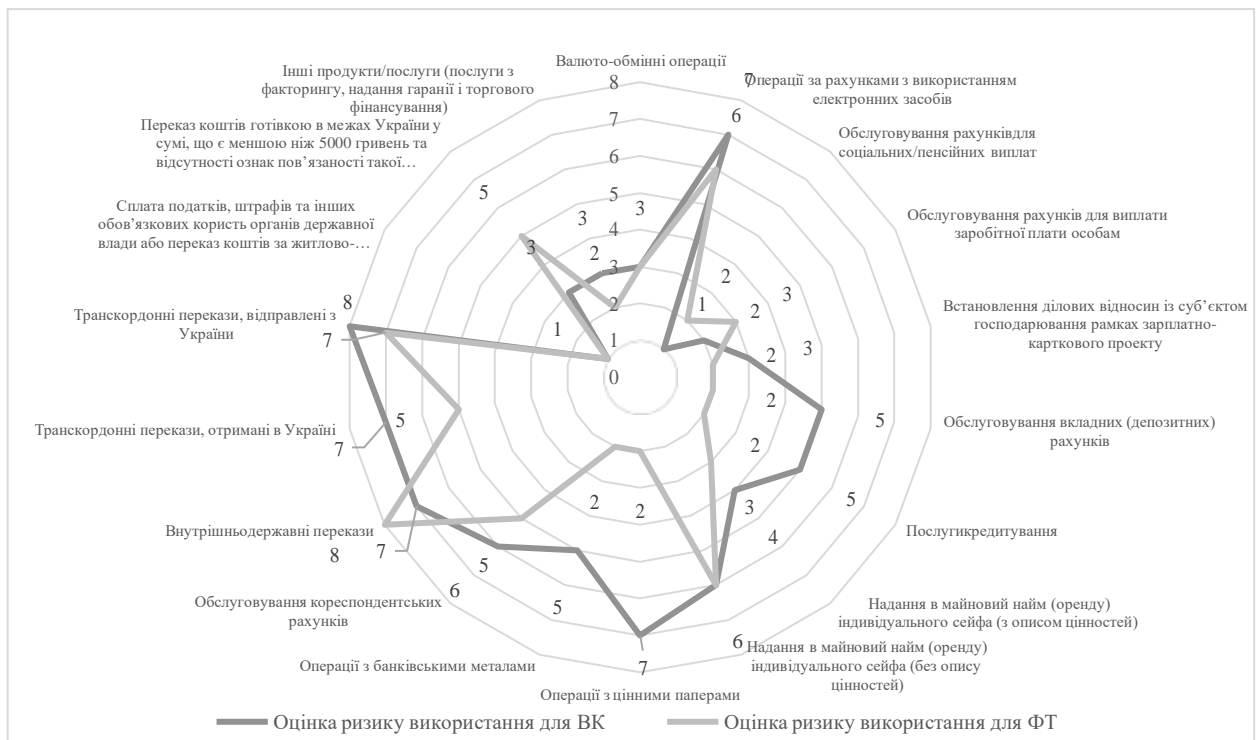


Рис. 2.9. Результати проведеної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму банківських продуктів

Джерело: складено автором за даними [47, с. 18–19]

Варто відмітити, що найвищий рівень ризику спостерігається щодо відмивання коштів з використанням транскордонних переказів, відправлених

з України (рівень ризику 8), та отриманих в Україні (рівень ризику 7), через внутрішньодержавні перекази (рівень ризику 7), в результаті здійснення операцій з цінними паперами (рівень ризику 7) та з використанням електронних платіжних засобів (рівень ризику 7). Найвищий рівень ризику фінансування тероризму виявлено внаслідок внутрішньодержавних переказів (рівень ризику 8) та внаслідок здійснення транскордонних переказів, відправлених з України (рівень ризику 7).

Специфікою використання небанківських фінансових установ з метою відмивання коштів та фінансування тероризму є менш досконале регулювання та нагляд за ними. Можливість використання небанківських фінансових установ у злочинних цілях обґрунтовується також проведенням операцій анонімно без проведення заходів щодо ідентифікації власників коштів, що переміщуються. Крім того, небанківські фінансові установи забезпечують швидкість та простоту переказів грошових коштів не лише в межах конкретної країни, а й в офшорні юрисдикції. Ще однією перевагою та привабливістю є онлайн доступ до послуг та платіжних терміналів.

Проведення аналізу ризиків використання небанківських установ для відмивання коштів та фінансування тероризму (рис. 2.10) дозволяє стверджувати, що найвищий рівень ризику відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму присутній при здійсненні внутрішньодержавних переказів (рівень ризику 7).

Розвиток та запровадження фінансових інновацій стимулюють покращення надання фінансових послуг та, водночас, створюють додаткові можливості для відмивання злочинно одержаних коштів і фінансування незаконної діяльності. Використання інноваційних технологій у фінансово-банківському секторі передбачає застосування віртуальних активів, які мають чимало потенційних переваг та відзначаються швидкістю передачі вартості по цілому світу, а також характеризуються дешевизною здійснюваних платежів.

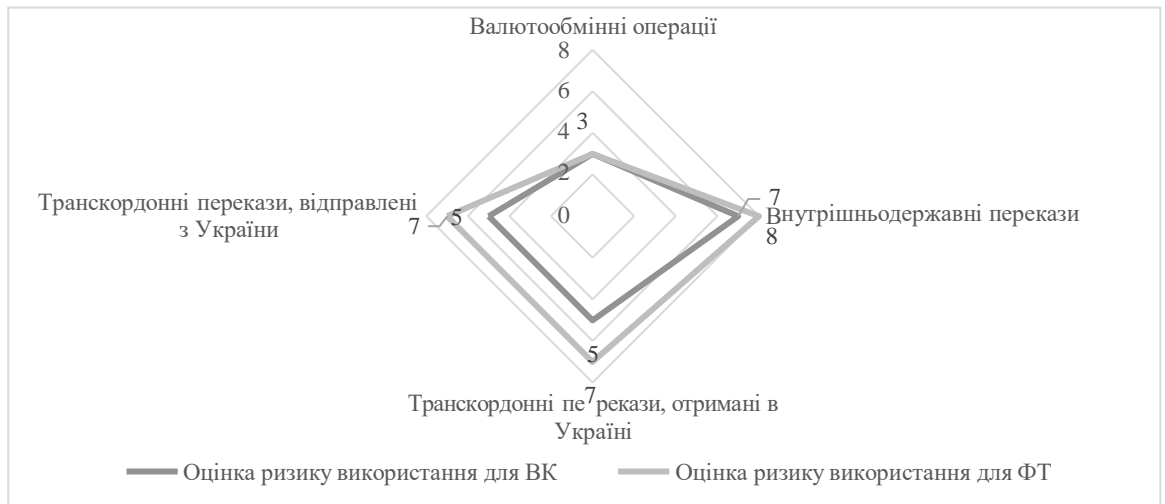


Рис. 2.10. Результати проведеної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму послуг переказу коштів небанківськими фінансовими установами

Джерело: складено автором за даними [47, с. 20]

Технології віртуальних активів, що використовують віртуальні валюти, створюють ризики легалізації (відмивання) коштів та фінансування тероризму в особливо великих обсягах шляхом здійснення анонімних переказів коштів в міжнародному масштабі.

Отже, проведені дослідження сучасних тенденцій оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму дозволяють констатувати, що фінансово-банківський сектор характеризується достатньо глибоким розумінням ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму. Однак, існують окремі недоліки щодо статистичної бази та проведення оцінок зовнішніх загроз, виявлення фактів здійснення незаконних фінансових операцій злочинними організаціями, а також щодо обміну інформацією з підрозділами фінансових розвідок інших країн. Результати дослідження дозволяють констатувати, що рівень чистого ризику використання суб'єктів фінансово-банківського сектору для відмивання коштів оцінено як середній, а для фінансування тероризму – як низький.

2.3. Вплив загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ на соціально-економічний розвиток України

Дестабілізуючі чинники та деструктивні процеси і явища, які зумовлені корупцією, тінізацією й офшоризацією національної економіки, призводять до необхідності узаконення нелегальних капіталів та чинять істотний негативний вплив на показники соціально-економічного розвитку країни. Доведено, що фінансово-банківський сектор є найбільш вразливим до виникнення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, а використання суб'єктів даного сектора у злочинних цілях сприяє легалізації тіньових капіталів.

При цьому, обґрунтованим виявляється взаємозв'язок соціально-економічного розвитку із обсягами тіньового сектору економіки, який не можна характеризувати як однозначно негативний, оскільки, з однієї сторони, тінізація економіки являється основною загрозою національним інтересам України та ефективній протидії відмиванню коштів, а з іншої – має позитивний економічний ефект за рахунок підвищення доходів та рівня життя населення в короткостроковому періоді внаслідок зниження соціальної напруженості й покращення умов життя населення завдяки споживанню додатково одержаних матеріальних благ. Однозначним виявляється взаємозв'язок між показниками обсягів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму, та рівнем соціально-економічного розвитку країни, а саме: при зростанні обсягів легалізованих коштів, знижується рівень розвитку країни.

Стає очевидним, що зростання рівня тіньової економіки корелює із зростанням обсягів тіньового ВВП, темп приросту якого, за оцінками Ю. Харазішвілі [48, с. 127–129], у 3–8 разів перевищує темп приросту офіційного ВВП. На рис. 2.11 відобразимо динаміку обсягів тіньового ВВП в Україні у 2013–2020 рр.

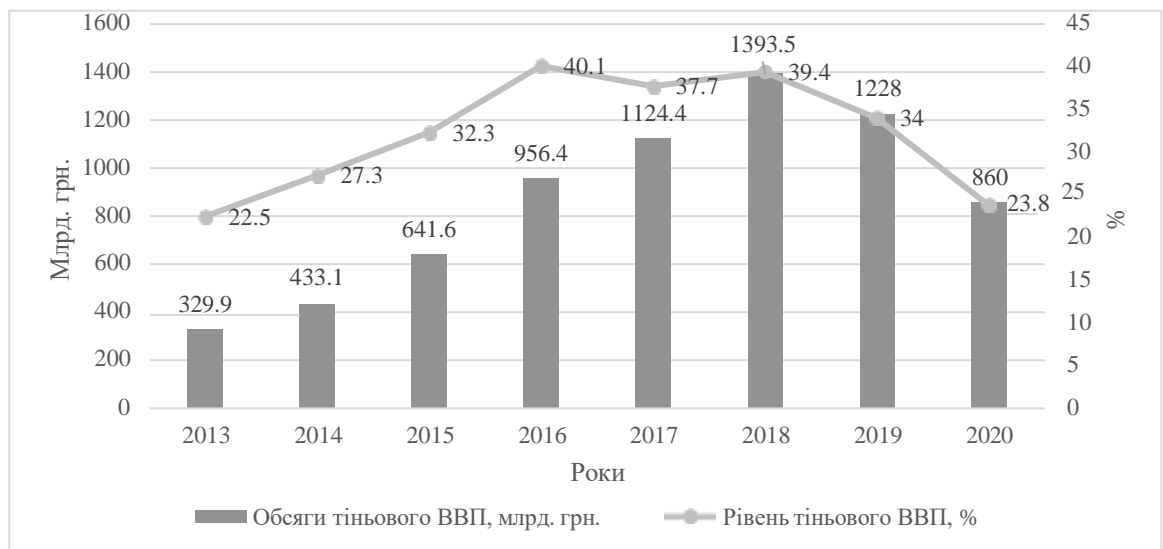


Рис. 2.11. Динаміка обсягів тіньового ВВП в Україні, 2013–2020 рр.*, млрд. грн., %

*дані за 2020 р. наведені за 7 місяців

Джерело: складено автором за даними [48, с. 129; 49]

Як засвідчують результати проведених досліджень, впродовж 2013–2018 рр. спостерігаються висхідні тенденції щодо зростання обсягів тіньового ВВП, який у 2018 р. досягнув 1393,5 млрд. грн. У наступному періоді 2019–2020 рр. зафіксовано незначні позитивні зміни щодо аналізованого показника.

Рівень соціально-економічного розвитку країни значною мірою залежить від використання суб'єктами господарської діяльності тіньових схем та від їх поведінки, зокрема: щодо працевлаштування без укладення договорів; виплати заробітної плати працівникам «у конвертах»; уникнення від сплати податків та зборів. Дослідження тенденцій тіньової зайнятості в Україні за період з 2013 р. по 2020 р. (рис. 2.12) дозволяє стверджувати про зростання чисельності зайнятих в тіньовому секторі економіки впродовж 2013–2016 рр. із 3881,9 тис. осіб до 4440,1 тис. осіб. В умовах 2017 р. спостерігалось незначне зниження рівня тіньової зайнятості. Завдяки удосконаленню чинного законодавства та посиленню відповідальності роботодавців за нелегально працевлаштованих осіб у 2020 р. вдалося зменшити чисельність зайнятих в тіньовому секторі економіки до 3291,6 тис. осіб.

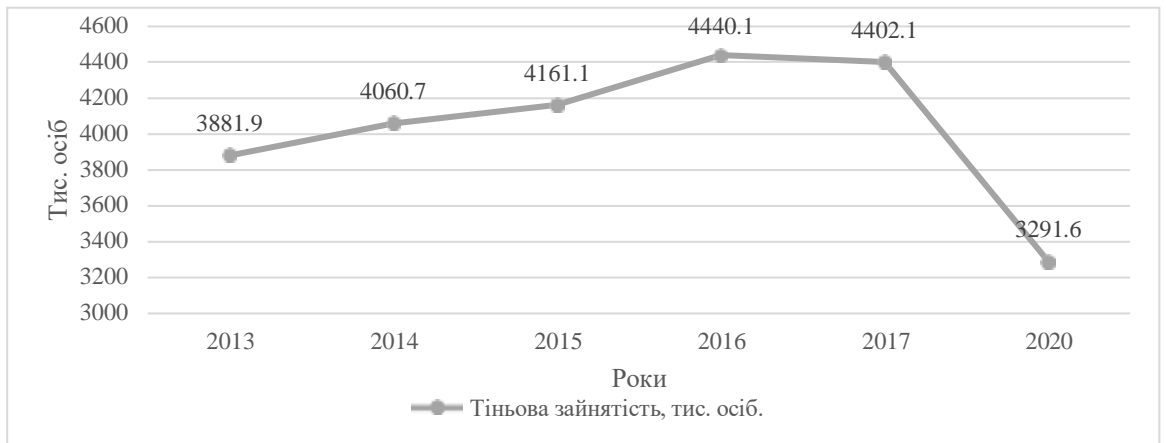


Рис. 2.12. Динаміка чисельності зайнятого населення в тіньовому секторі економіки України, 2013–2020 рр.*, тис. осіб

*дані за 2018–2019 рр. відсутні

Джерело: складено автором за даними [37, с. 38; 48, с. 120]

Проведені оцінки наслідків, які виникають в результаті настання ризикових подій, пов'язаних із відмиванням коштів та фінансуванням тероризму доводять значні втрати державного бюджету України (рис. 2.13) (Додаток А), які безпосередньо зумовлені тіньовою економічною діяльністю суб'єктів господарювання.

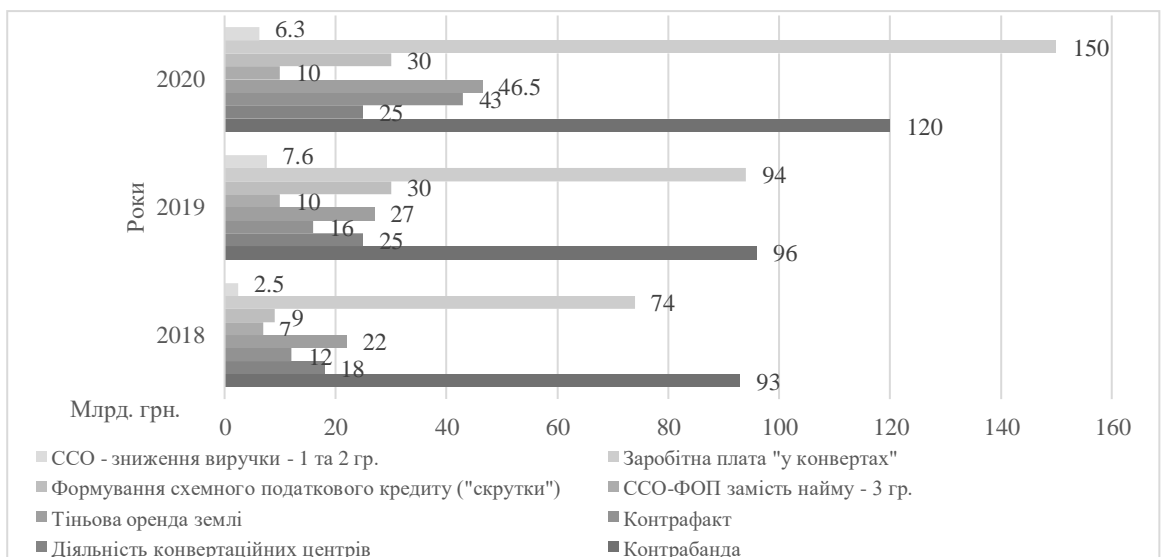


Рис. 2.13. Динаміка обсягів недоотримання доходів державним бюджетом України внаслідок ухилення від сплати податків, 2018–2020 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними [35, с. 43–44; 36, с. 43–44; 37, с. 54–55]

Доведено, що найбільші втрати зазнає державний бюджет впродовж 2018–2020 рр. внаслідок виплати заробітної плати, що здійснюють суб'єкти господарювання найманим працівникам, «у конвертах», чим вдаються до приховування реальної бази оподаткування та ухиляються від сплати податків та обов'язкових платежів. Зауважимо, що в 2020 р., на фоні незначного скорочення кількості працівників, зайнятих в тіньовому секторі економіки, сумарні річні обсяги втрат бюджету від виплати нелегальної зарплати досягнули 150 млрд. грн.

Водночас, достатньо високими являються обсяги недоотримання бюджетом податкових платежів внаслідок контрабанди, яка впродовж аналізованого періоду посідає лідируючі позиції за впливом на макроекономічні показники.

За таких умов з метою мінімізації негативного впливу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму на показники соціально-економічного розвитку країни актуалізується проблема ефективної протидії даному деструктивному явищу та пошук шляхів вчасного виявлення й нейтралізації впливу ризиків та загроз відмивання коштів і фінансування тероризму. Зважаючи та стрімке зростання рівня інноваційного розвитку економіки, політики й суспільства та виникнення нових видів злочинних діянь у сфері відмивання коштів і фінансування тероризму, а також методів реалізації злочинних намірів, зокрема, інтенсифікації економічної злочинності у віртуальному просторі, встановлено, що важливу роль в даному процесі відіграє фінансово-банківський сектор, який за допомогою власних продуктів та послуг бере безпосередню участь у відмиванні злочинно одержаних капіталів, їх переміщенні за межі країни та залученні в офіційний сектор економіки. В даному контексті, важливим являється залучення в систему боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванням тероризму новітніх технологій, які мають відповідний потенціал швидко, ефективно й з використанням мінімальних затрат

протидіяти зазначеним явищам та дають можливості суб'єктам фінансово-банківського сектору оперативно знижувати рівень ризику, виявляти та запобігати загрозам.

Проведені дослідження можливостей застосування нових технологій у національній системі протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (рис. 2.14) дозволяє стверджувати про їх активне використання багатонаціональними фінансовими установами (42 %) та банками (23 %), що свідчить про інноваційність та постійне удосконалення методів запобігання та боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.

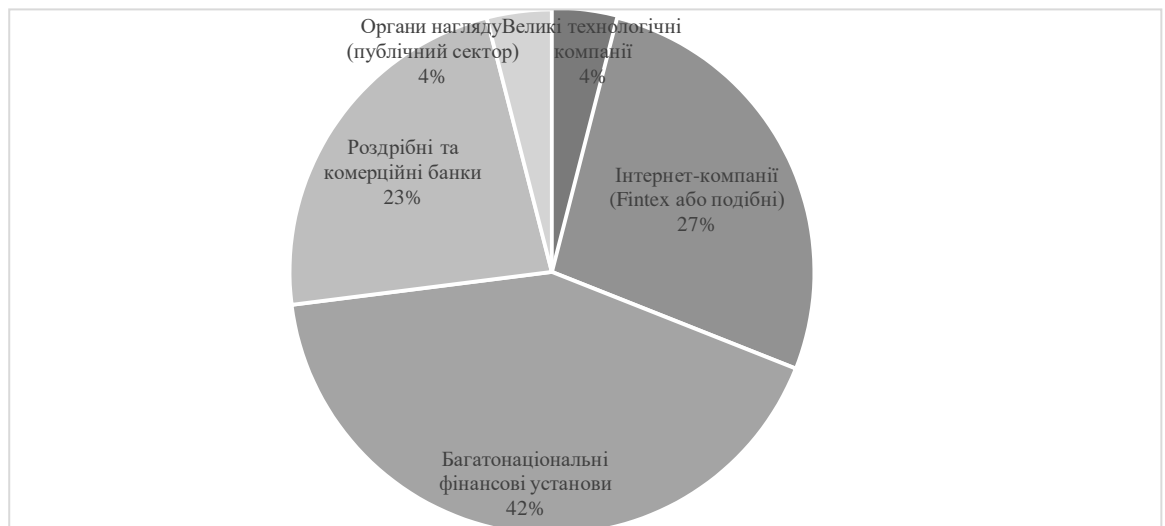


Рис. 2.14. Структура користувачів нових технологій у протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, %

Джерело: складено автором за даними [50, с. 22]

Таким чином, дослідивши вплив загроз, вразливостей та ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму на соціально-економічний розвиток України, доведено участь суб'єктів фінансово-банківського сектору у даному процесі. Встановлено взаємозв'язок відмивання коштів та фінансування тероризму із рівнем розвитку країни та їх взаємовплив на макроекономічні показники.

Висновки до розділу 2.

1. Проведені дослідження з метою виявлення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) нелегальних коштів дозволили виокремити та проаналізувати загрози, вразливості та ризики системи ПВК/ФТ. Виявлено найвагоміші загрози системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, серед яких високий рівень корупції, тінізації й офшоризації економіки, ухилення від сплати податків і зборів та контрабанда.

2. Оцінювання сучасних тенденції щодо ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ дозволило встановити середній рівень чистого ризику використання банків з метою відмивання коштів та низький з метою фінансування тероризму. Водночас, рівень чистого ризику використання небанківських фінансових установ з метою відмивання коштів оцінено як високий, а щодо фінансування тероризму – середній, що зумовлено відсутністю ефективних пом'якшувальних заходів, щодо регулювання діяльності небанківських фінансових установ з питань протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму та наявність проблем у чинному законодавстві у сфері регулювання небанківських фінансових установ.

3. Доведено вплив загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ на показники соціально-економічного розвитку України та встановлено дестабілізуючий вплив на них зростання обсягів тіньового ВВП, тіньової зайнятості та ухилення суб'єктами господарської діяльності від оподаткування.

РОЗДІЛ 3.
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ
ВИКОРИСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКОГО
СЕКТОРУ З МЕТОЮ ВК/ФТ

3.1. Напрями протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму сьогодні вважаються одними із найбільших загроз національним інтересам України, що реалізуються з використанням суб'єктів фінансово-банківського сектору. Загострення ризиків відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, спостерігається ще з періоду отримання Україною незалежності, а ризики фінансування тероризму активізувалися порівняно недавно – у 2014 р. під впливом фінансово-економічної та політичної кризи, окупації Донбасу та анексії Автономної Республіки Крим. Потреба мінімізувати загрози відмивання коштів та фінансування тероризму зумовлює необхідність вчасного виявлення ризиків та реалізації цілеспрямованих заходів усіх суб'єктів-учасників системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Проведені дослідження загроз та ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні дозволили виявити ризики використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму, а саме:

- 1) використання інноваційних технологій та віртуальних активів, які посилюють анонімність фінансових операцій, що мають ознаки відмивання коштів та фінансування тероризму;
- 2) недосконале законодавство у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму та його недостатня гармонізація із міжнародними стандартами;

3) використання банків для відмивання коштів та фінансування тероризму через їх привабливість завдяки можливості проведення операцій з високоліквідними активами, транскордонний характер таких операцій та швидкість здійснення, завдяки онлайн доступу до послуг, які надаються банками, та анонімності використання банківських продуктів;

4) використання послуг переказів коштів небанківських фінансових установ з метою відмивання коштів та фінансування тероризму через надання ними можливостей швидкого й простого переказу коштів, широкому географічному охопленню та використанню дистанційних каналів доступу.

При цьому, варто зауважити, що в Україні, не зважаючи на окремі недоліки щодо статистичної бази й процедури проведення аналізу зовнішніх загроз, підходів дослідження організованої злочинності й встановлення бенефіціарної власності, недосконалості обміну інформації щодо ризиків фінансування тероризму, сформоване достатньо глибоке розуміння ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, присутня координація впровадження стратегій і щорічних планів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Зокрема, варто виокремити належний рівень діяльності підрозділу фінансової розвідки – Державної служби фінансового моніторингу щодо реалізації національної політики боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму та Національного банку України щодо усунення й унеможливлення участі злочинців у контрольних заходах над банками.

Водночас, доведено, що удосконалення потребує система координації боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Першочергового значення, в даному контексті, набуває узгодженість цілей та діяльності усіх органів державної влади, що беруть участь у протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. При цьому, належну увагу необхідно звернути на посилення заходів щодо зменшення широкого використання готівки та стимулювання розвитку й поширення тіньової економічної діяльності.

Не менш важливим залишається вирішення питання виявлення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, що можна досягнути шляхом удосконалення Національної оцінки ризиків. На рис. 3.1 пропонуємо систематизувати основні напрями посилення аналізу ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму шляхом перегляду НОР.

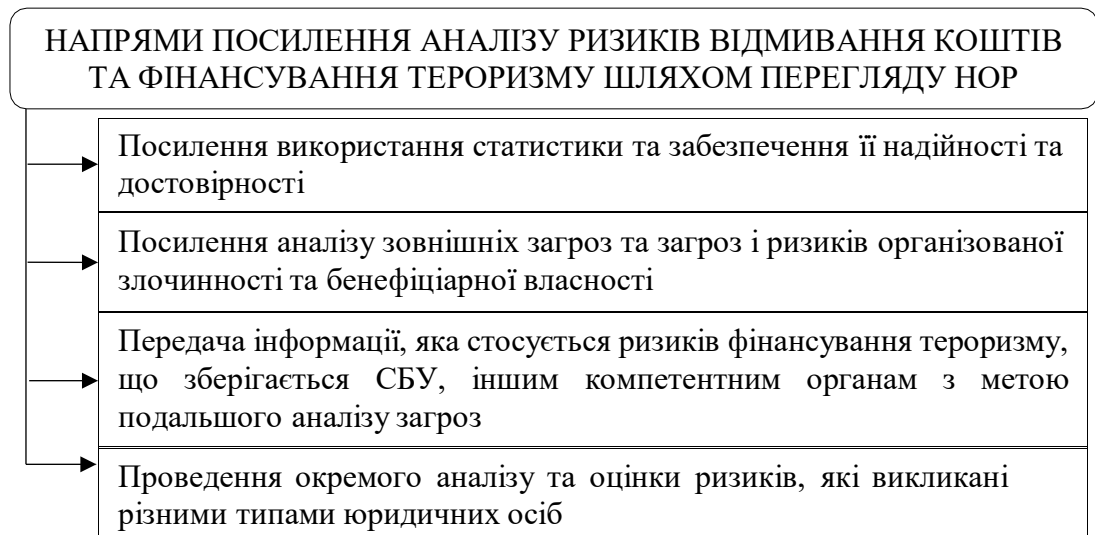


Рис. 3.1. Основні напрями посилення аналізу ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму шляхом перегляду НОР

Джерело: складено автором за даними [51, с. 50]

Крім того варто зазначити, що, на сучасному етапі, система протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму орієнтується на оцінювання загроз, вразливостей та ризиків відмивання коштів і фінансування тероризму, недостатньо уваги приділяючи оцінюванню наслідків, які вони породжують, відображають вплив або заподіюють шкоду для національної економіки й суспільства. Тому, пропонуємо поглибити дослідження в частині запровадження оцінювання наслідків, які не повинні обмежуватися лише фінансово-економічною складовою, а передбачати соціальну й безпекову компоненту за такими напрямами впливу як вплив на:

- 1) національну фінансово-економічну систему;
- 2) рівень життя населення, інфраструктуру та навколишнє середовище;
- 3) макроекономічну стабільність, міжнародну та регіональну безпеку.

Водночас, оцінювання наслідків впливу ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму варто проводити з урахуванням сильного, помірною та обмеженого рівнів впливу.

Зауважимо, що нагляд та проведення моніторингу у фінансово-банківському секторі частково усуває та пом'якшує ризики відмивання коштів та фінансування тероризму, що, як уже зазначалося, унеможлиблює або мінімізує володіння контрольною часткою чи здійснення управлінських функцій у банках та фінансових установах. Однак, попри значні зусилля НБУ щодо забезпечення прозорості бенефіціарних власників та запобігання контролю над комерційними банками злочинців, позитивного ефекту досягнути дуже важко, тому, обґрунтованим виявилось створення та розвиток Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. При цьому, за порушення вимог законодавства у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, Національний банк України застосовує до банків спеціальні санкції, які є достатньо жорстким, включаючи відкликання чи анулювання ліцензії, що, своєю чергою, дозволило забезпечити досягнення високих показників щодо рівня відповідності банківського сектору вимогам у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.

З метою ефективної реалізації запропонованого та координації діяльності щодо виявлення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму за участі суб'єктів фінансово-банківського сектору, а також з метою зниження обсягів легалізації нелегальних тіньових капіталів за їх участі, необхідно комплексно підходити до вирішення проблеми та вчасно виявляти такі ризики, вживаючи відповідні заходи протидії легалізації (відмивання)

доходів, одержаних злочинним шляхом, на національному рівні. На рис. 3.2 пропонуємо узагальнити основні заходи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.

ОСНОВНІ ЗАХОДИ БОРТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ КОШТІВ ТА ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ, В Т.Ч. ЗА УЧАСТЮ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ	
→	Посилення контрольних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та протидію переміщенню грошових коштів та інших активів за межі країни
→	Структурна модернізація фінансово-банківського сектору, підвищення його гнучкості та мобільності, кваліфікації й професійних здібностей працівників у сфері фінансового моніторингу
→	Запровадження перехідного періоду (не менше 1 року) для амністії коштів, одержаних злочинним шляхом, з можливістю їх легального інвестування
→	Ефективна протидія тіньовій зайнятості та модернізація ринку праці, посилення соціального захисту зайнятих в офіційному секторі економіки
→	Часткове або повне звільнення від оподаткування легалізованих капіталів, які мають спрямування на інвестиційні потреби з унеможливленням їх повернення у тіньовий сектор
→	Удосконалення кримінального законодавства в частині врегулювання організаційно-правових засад надання власникам легалізованих коштів некримінального походження гарантій непереслідування
→	Підвищення штрафів для афілійованих з класичними офшорами компаній, з якими Україною не укладені угоди про здійснення автоматичного обміну податковою інформацією

Рис. 3.2. Основні заходи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, в т.ч. за участю суб'єктів фінансово-банківського сектору

Джерело: власна авторська розробка

Очевидно, що в зазначених умовах важливого значення набуває розуміння характеру та ризиків відмивання коштів і фінансування тероризму, розроблення та реалізація секторальної політики їх зниження і протидії, а також внутрішній контроль. Не менш важливим є розширення навчальних програм, що реалізуються регуляторами, з метою посилення ефективності

ідентифікації й виявлення ризиків у фінансово-банківському секторі з урахуванням сучасних інформаційно-інноваційних тенденцій та появи нових продуктів.

Вагомого значення, крім усього зазначеного, набуває підвищення ефективності розслідування злочинів, пов'язаних із відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Необхідно зазначити, що злочини з відмивання коштів в Україні розглядаються як доповнення до предикатних злочинів та можуть бути розпочаті без засудження за предикатний злочин, а покарання за відмивання коштів, в більшості випадків, є меншим та несуттєвим. Виходячи із цього, особливого значення набуває удосконалення кримінального законодавства в частині включення до ст. 209 Кримінального кодексу України норми, відповідно до якої особа може бути засуджена за відмивання коштів без судового визнання вчинення предикатного злочину.

Безумовним виявляється наявність певних проблем при проведенні фінансових розслідувань та відсутність відповідних ресурсів для їх проведення на національному рівні. Водночас, досі відсутній в Україні послідовний доказовий стандарт встановлення джерел походження доходів, одержаних злочинним шляхом, що ускладнює процедуру їх конфіскації.

Дослідження напрямів протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою фінансування тероризму свідчать про наявність достатньо ефективної операційної системи щодо злочинів з фінансування тероризму та здійснення злочинної діяльності у цій сфері. Основні заходи виявлення, ідентифікації та запобігання ризиків фінансування тероризму відобразимо на рис. 3.3.

Україною розроблено стратегію боротьби з тероризмом, яка передбачає визначення джерел фінансування тероризму та виявлення злочинних організацій дії яких спрямовані та підготовку та вчинення терористичних актів.



Рис. 3.3. Основні заходи виявлення, ідентифікації та запобігання ризиків фінансування тероризму

Джерело: власна авторська розробка

З метою посилення діяльності у сфері боротьби з тероризмом, Україні доцільно ратифікувати та імplementувати Додатковий протокол до Європейської конвенції з протидії тероризму.

Таким чином, результати досліджень напрямів протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму дозволяють зробити висновок про необхідність удосконалення системи протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму шляхом вчасного виявлення, ідентифікації, запобігання та протидії ризикам відмивання коштів та фінансування тероризму.

3.2. Міжнародний досвід протидії загрозам, вразливостям та ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму

Посилення глобалізації та інформатизація світового фінансово-економічного простору створили неоднозначні умови для ефективної протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Високо розвинуті країни змогли досягнути високих показників ефективності боротьби із даними деструктивними явищами, а країни, які розвиваються, в тому числі і Україна, перебувають на етапі становлення та утвердження системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Відповідно, кожна із країн проявляє свої індивідуальні особливості щодо оцінювання та розуміння ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, а також має власну національну систему заходів виявлення та мінімізації таких ризиків.

Оцінювання результатів ефективності протидії загрозам, вразливостям та ризикам системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму на міжнародному рівні проводиться на основі:

- 1) усвідомлення країною своїх ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму;
- 2) ефективності ідентифікації ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, які нейтралізуються в рамках національної політики протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- 3) ефективності використання результатів оцінки ризиків з метою посилення заходів впливу на ризики з високим рівнем;
- 4) відповідності заходів, вжитих компетентними органами та регуляторами, національній політиці протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, а також виявленим ризикам;

5) відповідності банківських, фінансових та нефінансових установ обізнаності про застосування стандартів FATF та про результати національних оцінок ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму.

Дослідження міжнародного досвіду протидії загрозам, вразливостям та ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму дозволяє стверджувати, що основними недоліками такої протидії є:

- 1) відсутність поглибленої оцінки ризиків фінансування тероризму;
- 2) значні труднощі щодо розуміння ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму органами державної влади;
- 3) важкість реалізації процесу започаткування ризик-орієнтованого підходу на практиці.

Вважаємо за доцільне у табл. 3.1 узагальнити міжнародний досвід протидії загрозам, вразливостям та ризикам відмивання коштів та фінансування тероризму в розрізі основних країн світу.

Таблиця 3.1

Досвід основних країн світу щодо протидії загрозам, вразливостям та ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму

№ за/п	Країна	Основні заходи протидії загрозам, вразливостям та ризикам відмивання коштів та фінансування тероризму
1.	Австрія	Сформовано неоднозначне уявлення про ризики відмивання коштів та фінансування тероризму; НОР не дає повноцінного й цілісного уявлення про присутні ризики; компетентні органи мають власні концепції таких ризиків, які неузгоджені між собою; відсутність чіткої національної політики протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму
2.	Великобританія	Сформовано чітке уявлення про ризики відмивання коштів та фінансування тероризму, систематичне проведення НОР, суб'єкти фінансово-банківського сектору розуміють власні ризики; національна політика протидії загрозам та ризикам ВК/ФТ спрямована на усунення ризиків, виявлених НОР; запроваджено слідчі інструменти виявлення ризиків; створено Спільну цільову групу зі збору інформації про факти відмивання коштів; налагоджено міждержавний обмін інформацією; налагоджено зворотній зв'язок із приватним сектором

3.	Данія	Ризики фінансування тероризму є чіткішими та зрозумілішими, ніж ризики відмивання коштів; НОР не визначає пріоритетності виявлених ризиків та не передбачає стратегії їх зниження; фінансово-банківський сектор не вживає задовільних заходів щодо зниження ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму
4.	Іспанія	Діяльність низки організованих злочинних груп на території країни, які інтенсифікують процес появи ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму; виявлення ризиків у секторі послуг з переказу грошей з країни; посилення координації боротьби з відмиванням коштів, одержаних внаслідок наркоторгівлі та зброї масового знищення; посилено режим експортного контролю; потребує посилення загального розуміння ризиків фінансово-банківський сектор
5.	Італія	Розроблено стратегію протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; правоохоронні органи та прокуратура уповноважені проводити великі і складні фінансові розслідування; концентрація уваги на предикатних злочинах; високий рівень розуміння банками ризиків відмивання коштів; участь банків у боротьбі з ухиленням від сплати податків
6.	Канада	Сформовано комплекс заходів з пом'якшення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, що враховують види діяльності, на які не поширюються заходи з питань протидії відмиванню коштів; співпраця та координація як на політичному, так і на суспільному рівні
7.	Кіпр	Достатньо високий рівень розуміння ризиків відмивання коштів на національному та секторальному рівні, особливо в тих аспектах, де задіяний Центральний банк Кіпру; ризики фінансування тероризму оцінюються дещо нижче; законодавство у сфері протидії ВК/ФТ передбачає запровадження виняткових умов щодо виявлення ризиків використання електронних грошей для відмивання коштів та фінансування тероризму; прийнята національна стратегія ВК/ФТ та відповідний план дій; запроваджено ініціативи щодо оцінювання ризиків використання підставних компаній для відмивання коштів; встановлено вимоги до банків щодо обов'язковості зустрічей з клієнтами та кінцевими бенефіціарними власниками
8.	Російська Федерація	Виявлення та оцінка ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму проводиться систематично; для проведення НОР використовується значна кількість якісних та кількісних даних; визначено найактуальніші ризики в межах країни та в конкретних секторах; встановлено методи та інструменти ризику; ризики фінансування тероризму чітко визначені, однак НОР не надає конкретної інформації про загрози ФТ
9.	США	Удосконалено національну координацію і співпрацю державних органів у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; продемонстровано високий рівень розуміння ключових ризиків і загроз ВК/ФТ та менш високий рівень розуміння вразливостей; національна антилегалізаційна політика спрямована на усунення загроз ВК/ФТ та орієнтується на правоохоронні органи; у нормативно-правовій базі наявні прогалини щодо системного та своєчасного доступу до інформації та щодо неналежної рамки виявлення й перевірки інформації про кінцевих бенефіціарних власників фінансовими установами; превентивні заходи Закону про банківську таємницю щодо ВК/ФТ вживаються у відношенні до фінансового сектору

Джерело: складено автором за даними [51, с. 17–61]

Таким чином, встановлено, що більшість високо розвинутих країн ефективно протидіють ризикам відмивання коштів та фінансуванню тероризму, максимально використовуючи, при цьому, можливості фінансово-банківського сектору та новітніх інформаційно-інноваційних продуктів.

Проте, такі країни як Австрія та Данія, які за рівнем свого соціально-економічного розвитку є високо розвинутими країнами, мають істотні проблеми у сфері забезпечення ефективної оцінки ризиків та реалізації ефективної політики протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Важливого значення для системи протидії загрозам, вразливостям та ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму має міжнародне співробітництво, яке сприяє переслідуванню злочинців та відстеженню їх активів. Оцінювання ефективності міжнародного співробітництва проводиться на підставі визначення позитивного ефекту від запровадження антилегалізаційних заходів та аналізу досягнутих результатів щодо вчасності та конструктивності міжнародної правової допомоги та її якості у виявленні й переслідуванні злочинців, які здійснюють діяльність, пов'язану із відмиванням коштів та фінансуванням тероризму; щодо належного обміну компетентними органами фінансовою, наглядовою, правоохоронною інформацією з відповідними компетентними органами інших країн з метою запобігання й унеможливлення виникнення ризиків та загроз відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Для більш детального аналізу міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму конкретизуємо досвід взаємодії основних країн світу у даній сфері (табл. 3.2).

Результати проведеного аналізу свідчать про достатньо високий рівень ефективності системи міжнародного співробітництва у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, про що свідчить надання взаємної правової допомоги та система взаємного обміну інформацією.

Досвід міжнародного співробітництва основних країн світу щодо протидії ризикам та загрозам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму

№ за/п	Країна	Основні положення
1.	Австрія	Система міжнародного співробітництва характеризується ефективністю; країна надає правову допомогу іншим країнам; система збору інформації про ризики відмивання коштів та фінансування тероризму потребує удосконалення, так як існують окремі труднощі щодо визначення у справах ознак відмивання коштів та присутня нечіткість й неточність щодо розмежування запитів, які стосуються виявлення, конфіскації та арешту нелегальних активів
2.	Великобританія	Досконале міжнародне співробітництво з країнами ЄС внаслідок застосування інструментів регіонального співробітництва; забезпечено високий рівень проведення фінансових розслідувань; здійснення формального та неформального співробітництва через зарубіжну мережу кримінального правосуддя, що спрямовано на виявлення та ідентифікацію ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму
3.	Данія	Належний рівень міжнародного співробітництва зі скандинавськими країнами та країнами ЄС, але обмежене співробітництво з країнами транзитивного типу, які розвиваються; підрозділ фінансової розвідки не має повноважень проводити розслідування від імені іноземних партнерів, що обмежує можливості для співпраці
4.	Іспанія	Співпраця підрозділу фінансової розвідки з іноземними підрозділами фінансових розвідок налагоджена на високому рівні, забезпечує різноманітні форми міжнародної співпраці; позитивний досвід розслідування злочинів відмивання коштів за участі транснаціональних злочинних організацій
5.	Італія	Сформовано досконалу правову базу для міжнародного співробітництва; органи державної влади уповноважені здійснювати розслідування злочинів у сфері ПВК/ФТ від імені інших країн; криміналізовано злочин самовідмивання коштів
6.	Канада	Наявні основні інструменти ефективної міжнародної співпраці, включаючи центральний орган, який має підтримку провінційних органів прокуратури й федеральних адвокатів в регіональних офісах; наявні окремі труднощі щодо одержання точної інформації про бенефіціарних власників
7.	Кіпр	Створено та функціонує центральний орган вхідних та вихідних офіційних запитів про фінансові операції – Відділ міжнародної співпраці при Міністерстві юстиції та громадського порядку; підрозділ фінансової розвідки уповноважений заморожувати та конфісковувати активи від імені іноземних юрисдикцій; більшість вхідних запитів містить інформацію про основну та бенефіціарну власність, так як стосується юридичних осіб, які зареєстровані на Кіпрі; поліція, митниця та органи нагляду

		використовують ефективний механізм швидкого, конструктивного та конфіденційного надання й пошуку інформації у неофіційному порядку
8.	Російська Федерація	Опрацюванням й виконанням вхідних запитів про фінансові операції займається Генеральна прокуратура; потребується офіційна допомога інших країн для переслідування злочинів щодо відмивання коштів та фінансування тероризму та предикатних злочинів, що містять транснаціональні елементи; активно співпрацює з Інтерполом; налагоджений механізм співпраці з наглядовими органами інших країн, в якому активна участь належить Банку Росії
9.	США	Основними формами міжнародного співробітництва є взаємна правова допомога, фінансова розвідка, екстрадиція, нагляд та правоохоронна діяльність; правова база у сфері встановлення бенефіціарної власності має неточності та суттєві недоліки; податкова інформація не надається іноземним підрозділам фінансових розвідок

Джерело: складено автором за даними [51, с. 87–121]

Основною проблемою більшості аналізованих країн у сфері протидії ризикам та загрозам відмивання коштів та фінансування тероризму є недосконалість нормативно-правової бази у сфері встановлення бенефіціарної власності.

Важливим для України є міжнародне співробітництво Державної служби фінансового моніторингу із Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму MONEYVAL, завдяки якому Україна отримала можливість протидіяти ризикам відмивання коштів та фінансування тероризму завдяки використанню електронних мереж конфіскації криптовалют.

Водночас, налагодження співпраці Державної служби фінансового моніторингу із Егмонтською групою підрозділів фінансових розвідок сприяє реалізації антилегалізаційної політики держави в таких напрямках, які відображені на рис. 3.4.

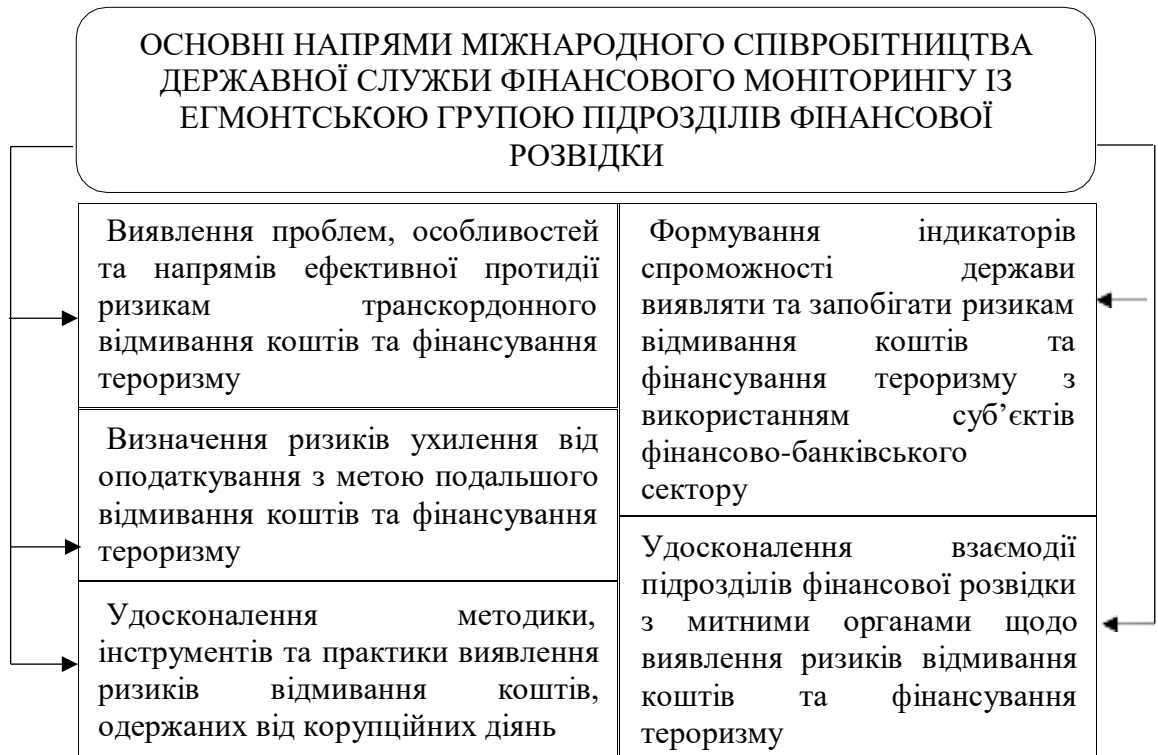


Рис. 3.4. Основні напрями міжнародного співробітництва Державної служби фінансового моніторингу із Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки

Джерело: власна авторська розробка

Отже, проведений аналіз міжнародного досвіду протидії загрозам, вразливостям та ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму засвідчує що в країнах із вищим рівнем соціально-економічного розвитку ефективніша система протидії ризикам та загрозам відмивання коштів та фінансування тероризму, а в країнах, які розвиваються, наявні значні проблеми забезпечення боротьби з даними деструктивними явищами.

Висновки до розділу 3.

1. В результаті проведеного дослідження стратегічних пріоритетів протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму встановлено, що важливого значення набуває проблема оцінювання наслідків, які спричинені інтенсифікацією ризиків. При цьому, основними напрямками протидії ризикам відмивання коштів та фінансування тероризму є зменшення широкого використання готівки, зниження рівня тіньової економіки та удосконалення методики проведення Національної оцінки ризиків.

2. Доведено необхідність використання позитивного досвіду зарубіжних країн при формуванні ефективної системи протидії загрозам та ризикам відмивання коштів і фінансування тероризму, яка запроваджена у Великобританії, Іспанії та Італії. Виявлено, що даними країнами усвідомлено ризики відмивання коштів та фінансування тероризму, функціонує ефективний механізм виявлення та ідентифікації ризиків та розроблено регуляторами комплекс заходів впливу на зниження рівня загального ризику відмивання коштів та фінансування тероризму.

ВИСНОВКИ

Провівши теоретичне дослідження секторальної оцінки ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ та здійснивши оцінку тенденцій використання суб'єктів фінансово-банківського сектору для відмивання коштів і фінансування тероризму, нами узагальнено основні наукові підходи щодо сутності загроз, властивостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму, доведено вплив загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму на соціально-економічний розвиток України. Встановлено необхідність удосконалення чинної методики оцінювання ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму. На основі результатів, одержаних при проведенню дослідженні, можна сформулювати наступні висновки:

1. Сутність загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму полягає в їх взаємодії, яка проявляється в тому, що загрози трактуються як діяльність осіб, що спрямована на дестабілізуючий вплив на економіку й суспільство та виникнення негативних факторів, які сприяють розвитку і реалізації загроз, а ризики наступають в момент, коли загроза, використовуючи вразливість, провокує виникнення негативних наслідків. Результати проведених досліджень дозволили встановити найпривабливіший сектор для відмивання злочинно одержаних коштів та фінансування тероризму – фінансово-банківський.

2. Здійснивши аналіз нормативно-правового забезпечення секторального оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ виявлено, що законодавство України у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму характеризується багатогранністю,

комплексністю та враховує особливості регулювання діяльності фінансово-банківського сектору з метою протидії використанню суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму, проте, потребує подальшої гармонізації з нормами міжнародного права в даній сфері.

3. В результаті проведеного аналізу загроз, вразливостей та ризиків системи ПВК/ФТ можна стверджувати, що дестабілізуючі чинники розвитку економіки зумовлюють виникнення загроз системи протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму, основними з яких є високий рівень тінізації й офшоризації економіки, зростаючі тенденції поширення корупції, посилення процесів ухилення від оподаткування та зростаючі обсяги контрабанди.

4. Дослідження сучасних тенденцій оцінювання ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ дають підстави для висновку про достатньо високий рівень розуміння таких ризиків банками та небанківськими фінансовими установами. Встановлено середній рівень чистого ризику використання банків для відмивання коштів і низький рівень чистого ризику для фінансування тероризму. Оцінювання рівня чистого ризику використання небанківських фінансових установ з метою відмивання коштів оцінено як високий, а для фінансування тероризму – як середній.

5. Проведені дослідження впливу загроз, вразливостей та ризиків використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою ВК/ФТ на соціально-економічний розвиток України підтверджують активну участь банків та небанківських фінансових установ у відмиванні коштів та фінансуванні тероризму, про що свідчить дестабілізуючий вплив зростання тіньової зайнятості, формування тіньового ВВП та посилення процесів ухилення від оподаткування на рівень соціально-економічного розвитку країни та на значення макроекономічних показників.

6. Запропоновано стратегічні пріоритети протидії ризикам використання суб'єктів фінансово-банківського сектору з метою відмивання коштів та фінансування тероризму, які полягають в удосконаленні

національної системи виявлення, ідентифікації, запобігання та протидії таким ризикам та в необхідності оцінювання наслідків, що зумовлені негативним впливом загроз і ризиків. Обґрунтовано основні заходи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, які полягають у зниженні рівня тіньової економіки, обсягів використання готівки та в удосконаленні методичних засад проведення Національної, в т.ч. секторальної, оцінки ризиків.

7. Узагальнюючи міжнародний досвід протидії загрозам, вразливостям та ризикам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, визначено необхідність адаптації позитивного світового досвіду формування й функціонування системи протидії ризикам і загрозам відмивання коштів та фінансування тероризму та посилення міжнародної співпраці в даній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України: Закону України від 21.06.2018. № 2469–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 16.12.2021).
2. Предборський В.А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: монографія. К.: Кондор, 2005. 614 с.
3. Економічна безпека держави. За заг. ред. О.С. Власюка та А.І. Мокія. Львів: Апріорі, 2013. 836 с.
4. Бюджетно-податкова безпека: навчальний посібник за ред. Г.В. Миськів. Львів: ЛьВДУВС, 2021. 276 с.
5. Носань Н.С. Актуальні загрози та ризики фінансової безпеки України на межі посткризового та євроінтеграційного періодів. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 40. 2019. С. 35–39.
6. Пироженко В. Фінансова глобалізація: виникнення, форми, особливості глобального фінансового ринку. *Напрямки розвитку фінансової глобалізації*. URL: <https://epr.pp.ua/3/31762.html> (дата звернення 16.12.2021).
7. Керівництва з ризик-орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Київ, 2020. 205 с. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9A%D0%B5%D1%83.pdf> (дата звернення 16.12.2021).
8. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, К., 2018. 180 с.
9. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. К., 2019. 248 с.
10. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019. №

361–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 16.12.2021).

11. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000. № 2121–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 17.12.2021).

12. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003. № 638–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення 17.12.2021).

13. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. № 1700–VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 17.12.2021).

14. Кримінальний кодекс України від 05.04.2021. № 2341–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 17.12.2021).

15. Податковий кодекс України від 02.12.2010. № 2755–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 18.12.2021).

16. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. № 8073–X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 18.12.2021).

17. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Закон України від 17.11.2010. № 2698–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-17#Text> (дата звернення 18.12.2021).

18. Про Бюро економічної безпеки: Закон України від 28.01.2021. № 1150–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення 18.12.2021).

19. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993. № 3341–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення 18.12.2021).

20. Про рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від

14.09.2020. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення 18.12.2021).

21. Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон: Указ Президента України від 28.04.2016. № 180/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/2016#Text> (дата звернення 19.12.2021).

22. Про затвердження порядку організації та координації роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу: Постанова Кабінету міністрів України від 02.09.2020. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/777-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.12.2021).

23. Про затвердження порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами: Постанова Кабінету міністрів України від 05.08.2020. № 690. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.12.2021).

24. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління НБУ від 19.05.2020. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text> (дата звернення 19.12.2021).

25. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: Постанова Правління НБУ від 28.07.2020. № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text> (дата звернення 19.12.2021).

26. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: Постанова Правління НБУ від 17.08.2012. №

346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text> (дата звернення 20.12.2021).

27. Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій): Постанова Правління НБУ від 30.06.2020. № 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0090500-20#Text> (дата звернення 20.12.2021).

28. Про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу: Постанова Правління НБУ від 28.07.2020. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0106500-20#Text> (дата звернення 20.12.2021).

29. Corruption perceptions Index 2020. Офіційна сторінка міжнародної організації Transparency international. URL: <https://www.transparency.org/en/report-corruption/argentina> (дата звернення 21.12.2021).

30. Волосевич І. Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність. Київ, 2020. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Corruption_Survey_2020_Presentation_Info-Sapiens.pdf (дата звернення 21.12.2021).

31. Тіньова економіка. Загальні тенденції 2020: аналітична доповідь. Київ, 2020. 14 с. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki&showArchive=true&showAllArchive=True> (дата звернення 21.12.2021).

32. Статистичний щорічник України за 2020 рік. Офіційна сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 21.12.2021).

33. Вісім схем ухилення від сплати податків: найбільше недоплачує в бюджет офшорний бізнес і тіньові імпортери. Офіційна сторінка Інституту соціально-економічної трансформації. URL: <http://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/116-visim-skhem-ukhylennia-vid-podatkiv> (дата звернення 22.12.2021).

34. Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України. Київ, 2021. 117 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%1A3/Typology%202021.pdf> (дата звернення 22.12.2021).

35. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення від оподаткування в Україні: нові виклики. Київ, 2019. 52 с.

36. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення від оподаткування в Україні: нові виклики. Київ, 2020. 51 с.

37. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення від оподаткування в Україні: нові виклики. Київ, 2021. 55 с.

38. Офіційна сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>(дата звернення 23.12.2021).

39. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2016 рік. Офіційна сторінка Офісу Генерального Прокурора України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820# (дата звернення 23.12.2021).

40. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2017 рік. Офіційна сторінка Офісу Генерального Прокурора України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820# (дата звернення 23.12.2021).

41. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2018 рік. Офіційна сторінка Офісу Генерального Прокурора України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820# (дата звернення 23.12.2021).

42. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2019 рік. Офіційна сторінка Офісу Генерального Прокурора України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820# (дата звернення 23.12.2021).

43. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2020 рік. Офіційна сторінка Офісу Генерального Прокурора України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820# (дата звернення 23.12.2021).

44. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Київ, 2021. 76 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf> (дата звернення 24.12.2021).

45. Статистичний щорічник за 2018 рік. Офіційна сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 24.12.2021).

46. Статистичний щорічник за 2019 рік. Офіційна сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 24.12.2021).

47. Царевський О. Секторальна оцінка ризиків відмивання коштів/фінансування тероризму. Департамент фінансового моніторингу. Чернівці, 2019. 30 с.

48. Харазішвілі Ю.М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій, оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації: монографія. НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ, 2019. 304 с.

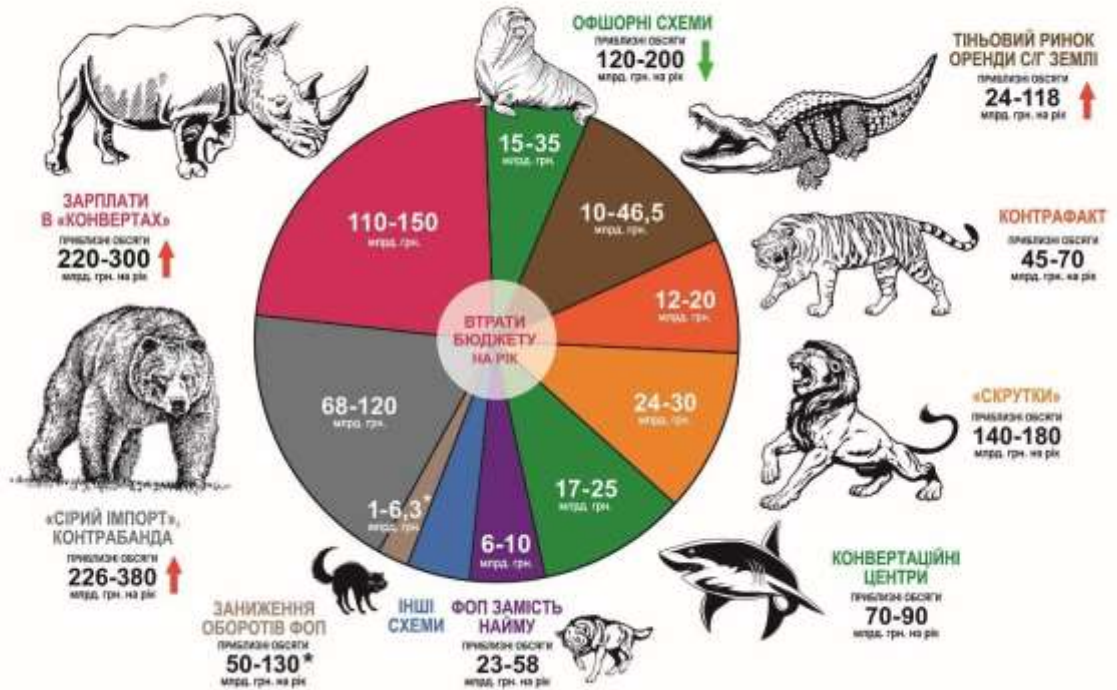
49. Офіційна сторінка Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення 25.12.2021).
50. Можливості та виклики нових технологій для ПВК/ФТ, Париж, Франція, 2021. 83 с. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/opportunities-challenges-newtechnologies-aml-cft.html> (дата звернення 25.12.2021).
51. Горизонтальний огляд звітів про взаємні оцінки країн у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Київ, 2021. 703 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

РІЧНІ ОБСЯГИ І ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ
СХЕМ УХИЛЕННЯ ТА УНИКНЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ (2021)



За даними аналітичних центрів CASE ісет

Обсяги річних втрат та вплив основних схем ухилення від оподаткування на
Державний бюджет України у 2020 р.

Додаток Б